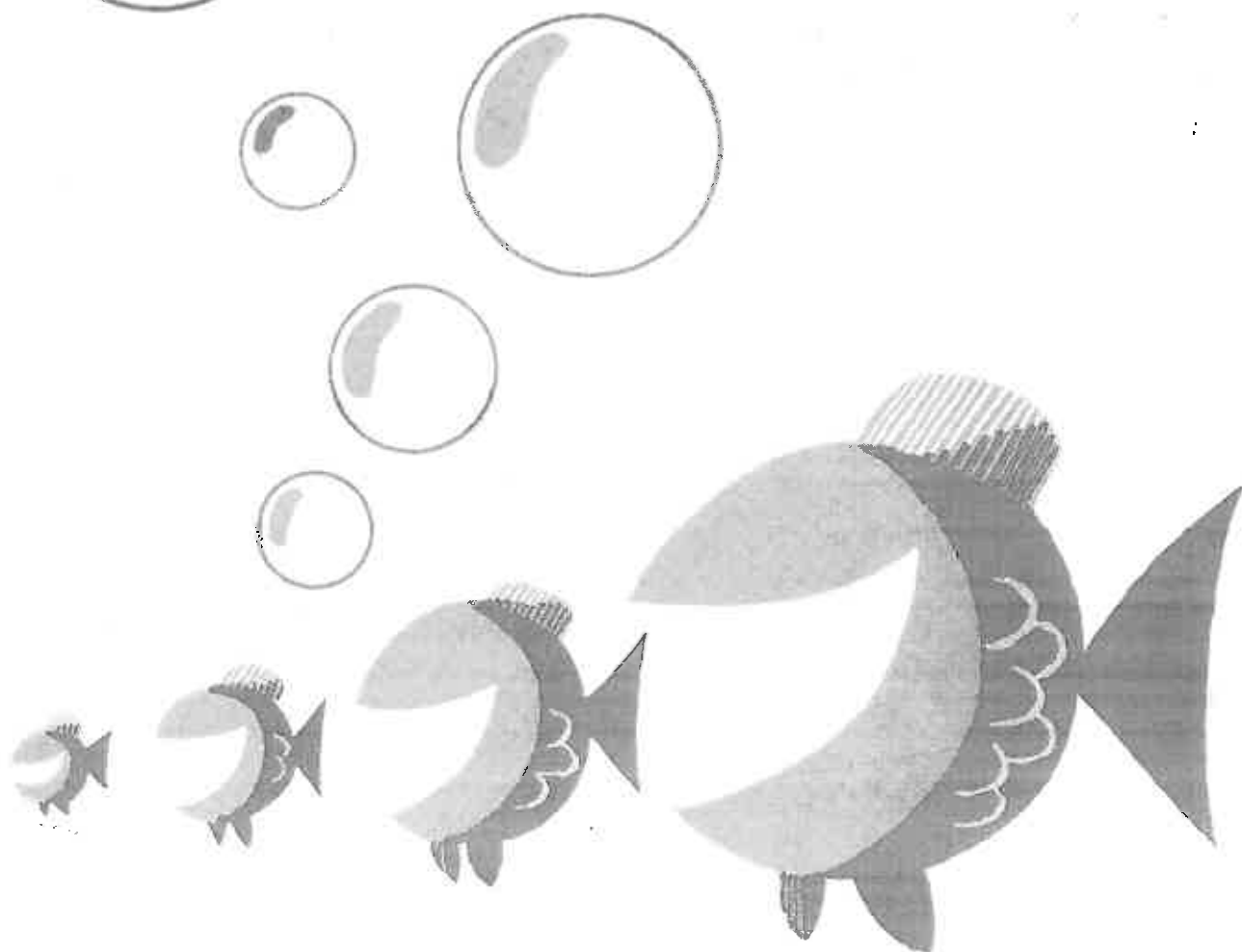

RIISTA- JA KALATALOUDEN TUTKIMUSLAITOS
KALANTUTKIMUSOSASTO

MONISTETTUJA JULKAISUJA

22
1984

RIISTA- JA KALATALOUDEN TUTKIMUSLAITOS
KALANTUTKIMUSOSASTO

MONISTETTUA JULKAISUA

Toimittaja: Viljo Nylund. Toimitussihteerit: Marja-Liisa Koljonen, Petri Suuronen.

Julkaisusarjassa sovelletaan Suomen Biologian Seuran Vanamon käsikirjoitusten laadinta-ohjeita.

Julkaisun jakelusta päätetään kunkin numeron osalta erikseen.

Julkaisua koskevat tiedustelut osoitetaan Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen kalantutkimusosaston kirjastolle, PL 193, 00131 Helsinki 13.

Monistettuja julkaisuja on jatkoa sarjalle: "Maataloushallituksen kalataloudellinen tutkimustoimisto. Monistettuja julkaisuja". Kalantutkimusosaston muut julkaisusarjat ovat "Finnish Fisheries Research", "Suomen kalatalous", "Tiedonantoja" ja "Meddelanden".

Redaktör: Viljo Nylund. Redaktionssekreterare: Marja-Liisa Koljonen, Petri Suuronen.

Vid uppgörande av manuskript bör Suomen Biologian Seura Vanamos direktiv tillämpas.

Publikationens distribuering fastställs skilt för varje nummer.

Förfrågningar angående tidskriften riktas till bibliotekarien, Vilt- och fiskeriforskningsinstitutet, fiskeriforskningsavdelningen, PB 193, 00131 Helsingfors 13.

Tidskriften är fortsättning på "Maataloushallituksen kalataloudellinen tutkimustoimisto. Monistettuja julkaisuja". Övriga publikationsserier från fiskeriforskningsavdelningen är "Finnish Fisheries Research", "Suomen kalatalous", "Tiedonantoja" och "Meddelanden".

RIISTA- JA KALATALOUDEN TUTKIMUSLAITOS, KALANTUTKIMUSOSASTO

MONISTETTUJA JULKAISUJA

No 22

1984

ULKOPAIKKAKUNTALAISTEN VIRKISTYSKALASTUS TENOJOEN
KALASTUSALUEELLA SUOMEN PUOLELLA VUOSINA 1981 JA 1982

Eero Niemelä
Maija Niemelä

HLLSINKI 1984

ISBN 951-9092-42-0
ISSN 0358-4623
Helsingin yliopiston monistuspalvelu
Painatusjaos Helsinki 1984

ULKOPAIKKAKUNTALAISTEN VIRKISTYSKALASTUS TENOJOEN
KALASTUSALUEELLA SUOMEN PUOLELLA VUOSINA 1981 JA 1982

Eero Niemelä ja Maija Niemelä¹⁾

Sisällysluettelo

	Sivu
1. Johdanto	3
2. Tutkimusalueen kuvaus	4
3. Kalastussopimus	6
4. Tutkimusaineisto ja -menetelmät	8
5. Virkistyskalastuksen vakiintuminen Tenojokivarteen	9
6. Tenojoen virkistyskalastuksen nykytilanne	14
6.1. Tenojoen virkistyskalastajat	14
6.2. Miksi Tenojoelle tullaan	16
6.3. Virkistyskalastajien kalastustavat	18
6.3.1. Kalastaminen veneestä	19
6.3.2. Kalastaminen rannalta	20
6.3.3. Soutupalvelujen käyttö	22
6.4. Kalastuksen keskittyminen ajallisesti ja alueellisesti ..	22
6.5. Kalansaalis	29
6.5.1. Kaikki kalalajit	29
6.5.2. Lohisaalis	31
Saaliin jakautuminen	31
Saalislohi	32
Kalastuksen tuloksellisuus	33
6.6. Virkistyskalastajien majoittuminen	35
6.7. Tenojoen kalastusmatkojen kokonaiskustannukset	36
6.7.1. Matkakustannukset	36
6.7.2. Majoittumiskustannukset	37
6.7.3. Elintarvikekustannukset	40
6.7.4. Muut kustannukset	41
6.8. Varsinaiseen lohenkalastukseen liittyvät kustannukset ..	41
6.8.1. Kalastusluvut	41
6.8.2. Veneenvuokrauskustannukset	41

¹⁾ Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos, kalantutkimusosasto,
PL 193, 00131 Helsinki

	Sivu
6.8.3. Soutupalvelukustannukset	42
6.8.4. Lohen osto	43
6.9. Tenojoen Suomen puoleisen virkistyskalastuksen arvo ...	44
6.10. Virkistyskalastajien mielipiteitä	47
6.10.1. Kalastuksen järjestäminen	47
6.10.2. Kalastusluvut	47
6.10.3. Valvonta	48
6.10.4. Kalakannat	48
6.10.5. Palvelut	49
6.10.6. Ympäristö	49
6.11. Tiedustelujen luotettavuus ja kustannusten laskentaperusteet	51
7. Tenojoen virkistyskalastuksen erityispiirteitä	52
7.1. Miten vapaa-ajan kalastus virkistää	52
7.2. Virkistyskalastuksen vaikutus Utsjoen kunnan elinkeinoelämään	54
7.3. Kalastussopimuksen tavoitteiden toteuttaminen	57
8. Tenojoen virkistyskalastuksen kehittämis- ja säätelämiskeinoja	60
8.1. Paikkakuntalaisten vaikuttamiskeinoja virkistys- kalastuksen säätelämiseksi	62
8.2. Toimenpide-ehdotukset, jotka vaativat kalastussäännön muutoksen tai Suomen ja Norjan viranomaisten yhteisen päätöksen	63
8.2.1. Kalastuslupien muutokset	63
8.2.2. Kalastusajan muutokset	64
8.2.3. Kalastuspaikka	65
8.2.4. Rajoitusten valvonta	65
9. Tiivistelmä	66
Kirjallisuusluettelo	69

1. Johdanto

Lohen olemassaolo on aikoinaan suuresti vaikuttanut pysyvän asutuksen syntymiseen Tenojoen alueelle. Vuosisadan alussa Tenojoen lohi on käytetty omassa ruokataloudessa ja vain joen suosalla se on ollut kauppatavaraa (BERG 1964). Vastaavanlainen tilanne on nytkin, sillä avomerellä ja vuonossa pyydetty lohi menee myyntiin ja jokisaaliista paikalliset kalastajat Suomen puolella ilmoittavat myyvänsä kolmasosan (NIEMELÄ & NIEMELÄ 1982, NIEMELÄ et al. 1983). Lohenkalastus elinkeinona merkitsi vielä 1960-luvulla huomattavaa toimeentuloa Tenon kalastuspiirin jokilaaksoissa asuville.

Selvimmät kalastukselliset muutokset tulivat, kun maantieverkosto rakennettiin Tenojokilaakson syrjäisimpiinkin kolkkiin. Tie Kaamasesta Utsjoen kautta Nuorgamiin valmistui 1950- ja 1960-luvuilla ja toi valmistuessaan virkistyskalastajien ohella muitakin matkailijoita tähän suuntaan. Norjan puolella Tenojoen vartta seuraileva maantie on ollut päällystettynäkin jo noin 10 vuotta ja Suomen puolella vastaava tie Outakoskelta Utsjoen kirkonkylälle saatiin valmiiksi kesällä 1983. Tenojoen parempi saavutettavuus tehosti virkistyskalastusta, maan arvo kohosi ja maa-alueita alkoi siirtyä ulkopaikkakuntalaisten omistukseen.

Näin syntyi vähitellen nykytilanne, jossa ulkopaikkauntalaisten virkistyskalastus on jakanut paikkakuntalaiset kalastajat kahteen vastakkaiseen ryhmään. Osa utsjokelaisista havaitsi mahdollisuuden saada lisäansioita vuokraamalla veneitä, tarjoamalla soutupalveluja ja majoittamalla virkistyskalastajia. Toisaalta osa paikkakuntalaisista koki, että virkistyskalastajat vain haittaavat perinteistä lohenkalastusta.

Tenojoki on tällä hetkellä sekä Suomen että Norjan tuottoisin lohijoki. Lohisaaliit ovat olleet viimeisten kymmenen vuoden aikana 80-250 tn vuosittain.

Norjan puolella Tenojoen kalansaaliita selvitetään vuosiraporteissa (FERMANN et al. 1980 ja 1981; FERMAN 1982a), sekä saalisraporteissa (FERMANN 1980, 1981, 1982b). Kalastusta laajemmin ovat tutkineet mm. HANSEN et al. (1975) ja BJERKNES & RIKSTAD (1978). Suomessa Tenojoen kalataloutta ja paikallisen kalastuksen kehittymistä ovat aikaisemmin selvittäneet TUUNAINEN et al. (1976) ja TOIVONEN & HEIKINHEIMO-SCHMID (1979).

Saalistilastot, joita on kerätty sekä paikkakuntalaisilta että virkistyskalastajilta, ovat suuntaa-antavia ja vain vuosittain vertailukelpoisia. Vasta viime vuosina saalistiedustelujen tekoon on kiinnitetty enemmän huomiota ja saadut arviot ovat luotettavampia.

Lohenkalastus on tehostunut voimakkaasti, koska

- paikalliset kalastajat käyttävät hyvin pyytäviä, teollisesti valmistettuja, keinokuituisia verkkoja, kestäviä siimoja, tehokkaita uistimia ja venemoottoreita,
- ulkopaikkakuntalaisten virkistyskalastajien lukumäärä on lisääntynyt,
- merellä 1960-luvulla alkanut ajoverkkokalastus on tullut huomattavasti jokikalastusta tehokkaammaksi,

Näin on väistämättä syntynyt tarve ajanmukaistaa kalastussääntöä ja vähentää kalastuspainetta. Lohikannan suojelemiseksi katsottiin välttämättömäksi säädellä tarkemmin kalastusaikoja ja -tapoja.

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on ollut tuoda esille virkistyskalastuksen haittoja ja hyötyjä, sekä hankkia tietoja mahdollisten hallinnollisten päätösten tekoa varten Tenojoen virkistyskalastuksen aiheuttamien haittojen vähentämiseksi.

Tutkimus kuului Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen Tenojoen tutkimusohjelmaan, ja se tehtiin kokonaisuudessaan Turun yliopiston Lapin tutkimuslaitoksella Kevolla, Utsjoella.

Tutkimus tehtiin maa- ja metsätalousministeriön, Lapin lääninhallituksen ja työvoimaministeriön Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitokselle myöntämällä varoilla.

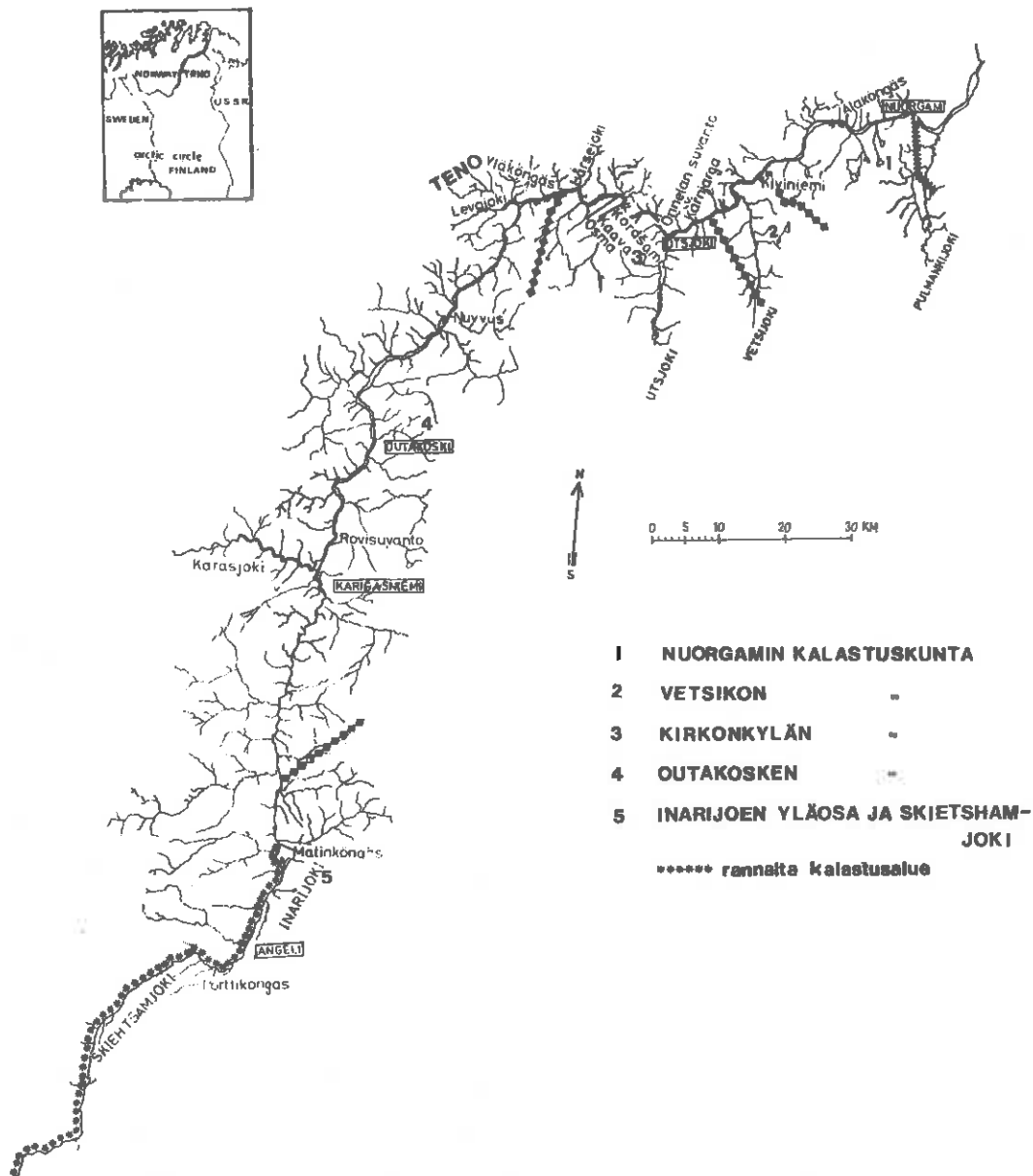
Tutkimukseen ovat osallistuneet lähinnä virkistyskalastuslupien esikäsittelyssä, tiedustelujen postituksessa tai palautettujen tiedustelujen laskennallisissa yhteenvedoissa Sauli Guttorm, Oili Järvensivu, Seppo Järvensivu, Anna-Maija Kokkonen, Harri Niinivuo ja Kyösti Nousiainen. Kuvat on piirtänyt Kaarina Harjunharja.

2. Tutkimusalueen kuvaus

Tenojoki (Tana, Teädnü = suuri joki) muodostaa luonnonolojensa suhteen arvokkaan subarktisen vesistön. Joen vesistöalueen luonne vaihtelee suurista koskista (Alaköngäs ja Yläköngäs) erittäin hitaasti virtaaviin järvilaajentumiin (Inarijoki). Vesistöalueen järvisyys on vähäinen, vain 2.4 %, ja tästä johtuen kevättulvat ovat huomattavat taasaavien järviältäiden puutteessa. Joen pohja Outakosken-Nuvvuksen alueella ja jokisuussa on liikkuvaa hiekkaa ja hiesua ja lentohiekka-dyynit ovat tyypillisiä. Näillä alueilla joen väylä on alati muuttuva (MANSIKKANIEMI 1970). Tenojoen ja sen sivujokien luonnonmaantieteestä

ja geomorfologiasta on tehty useita tutkimuksia mm. MANSIKKANIEMI (1967, 1972, 1973) ja Utsjoen vesistön vesikemiaa on tutkinut HINNERI (1975).

Tenojoen vesistön valuma-alue on $15\,951\text{ km}^2$, josta 32 % on Suomen puolella. Suurin osa Tenojoen vesimäärästä tulee Norjan puolelta Karasjokena ja Iesjokena. Rajavyöhykkeellä Tenon latvavedet virtaavat Skiehtsamjokena ja Inarijokena. Karigasniemeltä lähtien valtavyöhyke on Tenon niemellä (kuva 1). Tenon ranta on enimmäkseen tunturikoivujen reunustamaa tunturimaisemaa ja vain Inari- ja Utsjokivarsilla on mäntymetsän erillisesiintymiä.

Kuva 1. Tenojoen kalastusalue

Tenojoen vesistössä on tavattu 15 kalalajia. Taloudellisesti tärkeimmät ovat lohi (Salmo salar L.), taimen (Salmo trutta L.), nieriä (Salvelinus alpinus L.), siika (Coregonus sp.) ja harjus (Thymallus thymallus L.). Itse Tenojoesta tavataan edellä mainittujen lajien lisäksi ahventa, haukea ja madetta. Inarijoen järvilaaajentumissa, joissa lohi on harvinaisempi, kalastetaan ahkerammin siikaa ja harjusta. Satunnaislajeina tai talouskaloina merkityksettömiä ovat Tenojoessa muttu, kolmipiikki, koiralohi ja kyttyrälohi ja sivuvesistössä lisäksi kymmenpiikki, ankerias, kivisimppu ja kampela. Tenojoen lohen biologiaa ovat tutkineet mm. BJERKNES (1978), TOIVONEN (1978), RIKSTAD (1981) ja AARSETH (1982).

3. Kalastussopimus

Tenojoen kalastuspiirin yhteisestä kalastussäännöstä 12 päivänä tammikuuta 1982 tehdyn sopimuksen (SopS 48/72) 2 artiklan mukaan voidaan sopimukseen liittyvään kalastussääntöön tehdä muutoksia kolmivuotiskausittain. Viimeisimmät kalastussäännön muutokset on tehty vuosina 1979 ja 1983.

Suomen ja Norjan välille solmittu kalastussopimus koskee ensisijaisesti Teno-, Inari- ja Skiehtsamjokea, mutta valtiot ovat sitoutuneet saattamaan voimaan kalastussäännöt myös valtavyliin laskeviin sivuvesistöihin. Erityisen merkittävää Suomen kannalta on, että Norjan puolella Tenojoen ala-osassa, 77 km:n matkalla, sovelletaan yhteistä kalastussopimusta, jolla alueella norjalaisten jokikalastus on tehokkainta.

Kalastussäännön 2 §:ssä vuoden 1982 loppuun voimassa ollut sääntö jakoi kalastajat kolmeen ryhmään:

- "kalastusoikeudelliset" (tilan perustamisen yhteydessä annettu kalastusoikeus) paikkakuntalaiset, jotka asuvat jokilaaksoissa vakituisesti
- "kalastusoikeudettomat" eli muut jokilaaksoissa vakinaisesti asuvat paikkakuntalaiset
- muut kalastajat, joita ovat ulkopaikkakuntalaiset virkistyskalastajat, sekä jokilaaksossa maa-alueita tai erämajoja omistavat kalastajat, jotka kuitenkin eivät asu vakinaisesti Tenojokilaaksossa.

Virkistyskalastajilla on oikeus ainoastaan vapa- ja vihekalastukseen tietyin rajoituksin. Veneestä tapahtuva uistin- ja perhokalastus on sallittu yhteisellä rajaosuudella valtakunnanrajan molemmin puolin koko joen leveydeltä. Rantautuminen pitemmäksi aikaa toisen valtion alueelle on kuitenkin kielletty ilman erillistä lupaa.

Rannalta tapahtuvaa perhokalastusta ei ole alueellisesti rajattu, mutta koukun kokoa on rajoitettu sekä heittopainon käyttö on kielletty. Rannaltakalastus vavalla ja uistimella on rajoitettu seuraaville paikoille: Tenojoen suu, Alakönkään yläosa, Yläköngäs ja Matinköngäs maastoon asetettujen kilpien mukaisesti, Inarijoki Matinkönkäästä ylöspäin, sekä Skiehtsamjoki.

Tenojoella kalastukseen käytettävät veneet on rekisteröitävä vakituisesti paikkakunnalla asuvan henkilön nimellä ja niissä on oltava kansallisuustunnus ja -numero. Ulkopaikkakuntalaisen virkistyskalastajan ei ole mahdollista tuoda omaa kalastukseen käytettävää venettä mukanaan, vaan se on vuokrattava utsjokelaiselta.

Lohen, meritaimenen ja -nierin virkistyskalastus on sallittu vuosittain neljän kuukauden ajan toukokuun alusta elokuun loppuun. Kuitenkin jokiosuudella Tenojoen suulta Langnäsiin asti on voimassa rajoitus, joka mahdollistaa vapa- ja viehekalastuksen vain heinäkuun 15. päivästä elokuun loppuun.

Lohen, meritaimenen ja meriraudun, sekä muiden kalalajien täysrahoitus kaikelta kalastukselta sunnuntai-illasta maanantai-iltaan takaa lohen esteettömän nousun yhden vuorokauden aikana koko kalastuskauden ajan.

Virkistyskalastajan tulee lunastaa kalastuslupa, joka vuosina 1981 ja 1982 maksoi 50 mk vuorokaudelta suomalaiselle ja 100 mk ulkomaalaiselle kalastajalle. Lupa oikeuttaa kalastamaan vain Tenojoen pääuomassa. Virkistyskalastuslupa voidaan luovuttaa samalle henkilölle saman kalenterivuoden aikana enintään 10 vuorokaudeksi. Lapin lääninhallitus ja Finnmarkin fylkesman voivat yhteisesti muuttaa joka toinen vuosi kalastuskorteista perittäviä maksuja. Edellinen lupamaksujen hinnankorotus tehtiin vuonna 1981.

Joen yhteiselle osalle Suomen kansalaisen on lunastettava virkistyskalastuslupa Suomesta ja vastaavasti norjalaisen Norjasta. Tenojoen suuosalle, joka on kokonaisuudessaan Norjalle kuuluva, suomalaisen virkistyskalastajan on ostettava kalliimpi ulkomaalaisen lupa Norjasta. Jos suomalainen virkistyskalastaja haluaa kalastaa rannalta Norjan puo-

lella yhteisellä rajaosuudella, on kalastuslupa lunastettava Suomesta ja Norjan puolelle on mentävä viralliselta rajanylityspaikalta.

4. Tutkimusaineisto ja -menetelmät

Kalastuskaudella 1981 Tenojoen kalastuspiirin alueella kävi 5 742 virkistyskalastajaa. Seuraavana kesänä virkistyskalastajien lukumäärä kohosi 24,2 % ja kalastajia oli 7 129. Osalle suomalaisista virkistyskalastajista postitettiin Tenojoen kalataloustiedustelu. Vuoden 1981 tiedustelulomakkeet lähetettiin seuraavan vuoden helmikuussa ja jälkimmäisen vuoden lomakkeet lokakuussa 1982. Molempien vuosien tiedustelulomakkeiden runko oli sama, mutta jälkimmäisenä vuonna lomaketta tarkennettiin tärkeimpien kysymysten osalta. Lomakkeiden ensimmäinen kysymys "kalastuslupanne voimassaoloaika" esitetyttiin.

Kalastajien nimet ja osoitteet saatiin virkistyskalastuslupien kantaosista. Jälkimmäisenä tutkimusvuonna varmistettiin, että samaan perheeseen postitettiin vain yksi tiedustelulomake. Vuonna 1982 lähetettiin uusintakyselyt niille, jotka eivät olleet vastanneet marraskuun puoleen väliin mennessä.

Tiedustelun palautusprosentti vuonna 1982 oli suurempi kuin vuonna 1981, mikä johtui uusintakyselystä (taulukko 1).

Taulukko 1. Tenojoen virkistyskalastustiedustelujen kattavuus.

Vuosi	Yhteensä		Tiedusteluja			Palautusten kattavuus	
	kalastajia	kalastus	lähetetty	palautettu	palautus	kalastajista	kalastus
	kpl	vrk	kpl	kpl	%	%	%
1981	5 742	16 859	3 848	2 112	54,9	36,8	43,3
1982	7 129	19 690	2 144	1 566	75,2	22,0	24,4

Tuloksissa esitettävät luvut ovat, jos tekstissä ei toisin mainita, jälkimmäiseltä tutkimusvuodelta. Vuoden 1981 vastaavat luvut esitetään vertailuna suluissa.

5. Virkistyskalastuksen vakiintuminen Tenojokivarteen

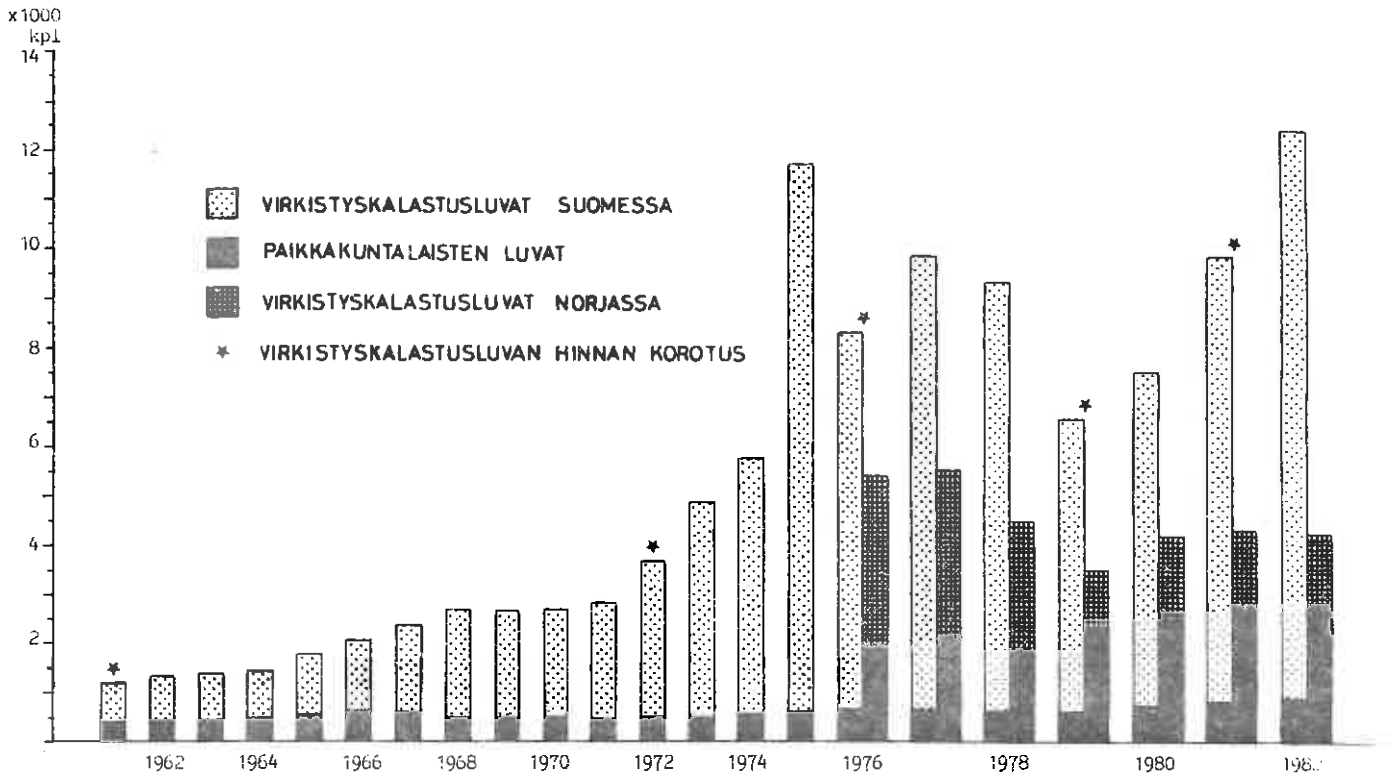
Ensimmäisiä ulkopaikkakuntalaisia kalastajia Tenojoella olivat PEDERSENin (1981) mukaan englantilaiset aatelismiehet, jotka tutkimusretkikuntana olivat kiinnostuneita enemmänkin saamelaiskulttuurista kuin varsinaisesti lohenkalastuksesta. Vuonna 1855 Tenojokivartta tutki englantilainen "Suuri Retkikunta", jonka harjoittama oma kalastus jäi luultavasti vähäiseksi. Englantilaisten myötä tuli kuitenkin Tenojokilaaksoon uutena kalastustapana vapa- ja viehekalastus. Uuden kalastajaryhmän ilmestyessä kalastusalueelle tuli myös tarve määritellä erilaiset kalastusoikeudet.

Vuonna 1873 tuli voimaan ensimmäinen Tenojoen kalastusta koskeva kalastussääntö.

Suomessa Tenojoen virkistyskalastus alkoi varsinaisesti 1950-luvun alussa ja jo 1960-luvun alussa joelle lunastettiin enemmän virkistyskalastuslupia kuin paikkakuntalaisten lupia. Lunastettujen erilaisten kalastuslupien määrät eivät ole täysin vertailukelpoisia keskenään, koska jo 1950-luvulla oli virkistyskalastus rajoitettu 10 kalastusvuorokaudeksi kalastajaa kohden, mutta paikallinen kalastaja sai yhdellä luvalla kalastaa koko sallitun kalastuskauden.

Tenojoen virkistyskalastajien lukumäärälle ei ole toistaiseksi asetettu ylärajaa. Virkistyskalastus lisääntyi voimakkaasti v. 1975, jolloin Suomessa lunastettiin 11 086 kalastuslupaa (kuva 2). Paikkakuntalaisten perinteisen kalastuksen turvaamiseksi virkistyskalastuspainetta haluttiin vähentää ja arveltiin näin käyvän, kun vuonna 1979 vuorokausiluvan hintaa korotettiin 25 markasta 40 markkaan. Korotus ja ko. vuoden heikko lohisaalis vaikuttivat ainoastaan yhden kalastuskauden ajan. Vuonna 1981 lupahintaa korotettiin 50 markkaan, mutta tästä huolimatta kalastuspaine lisääntyi.

Kalastuskautena 1982 Tenojoelle lunastettiin ennätysmäärä eli 11 495 virkistyskalastuslupaa Suomen puolella.

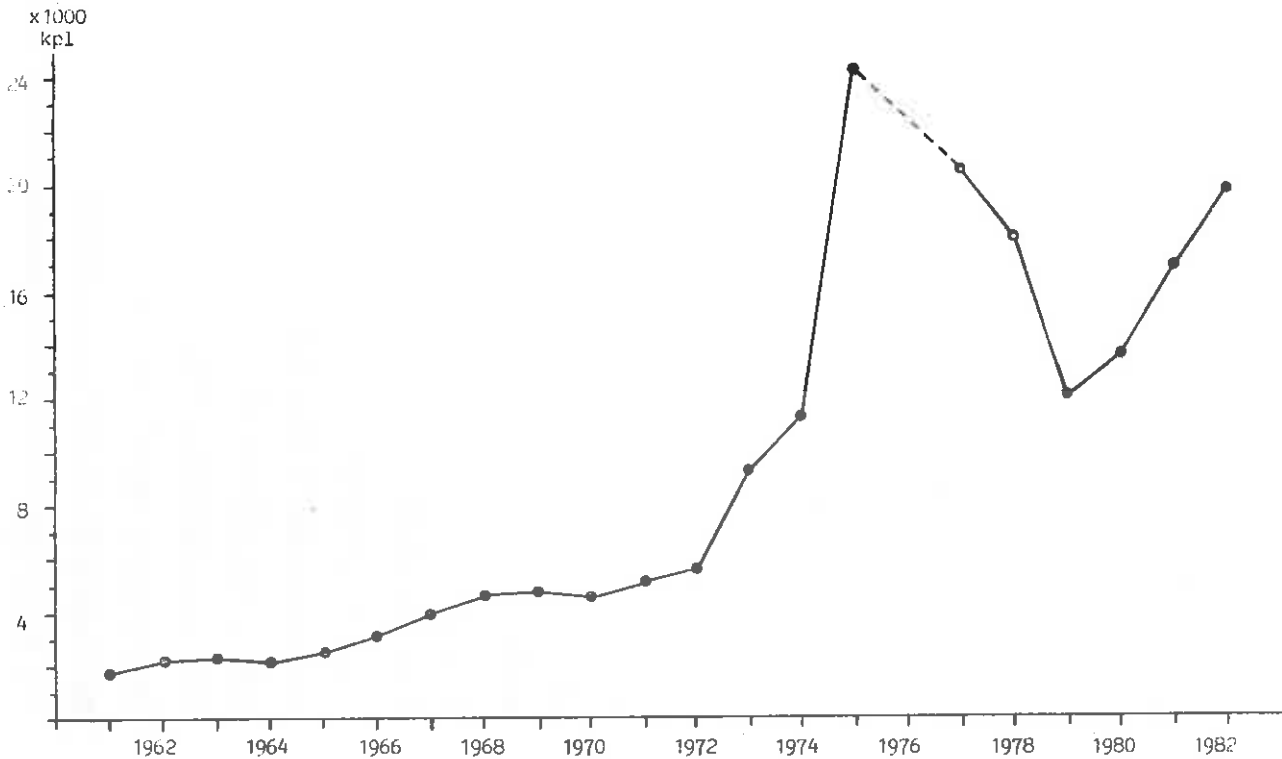

Kuva 2. Tenjoelle lunastettujen kalastuslupien kehitys Suomessa ja Norjassa vuosina 1961-1982.

Norjassa lupahintojen korotukset ovat aiheuttaneet saman yleiskehityksen kuin Suomessa, mutta muutoin Tenjoen virkistyskalastus Norjan puolella on erityyppistä. Viime vuosina Norjassa Tenjoelle on myyty paikkakuntalaisten lupia enemmän kuin virkistyskalastuslupia. Vuonna 1982 Norjan puolella myytyjen virkistyskalastuslupien määrä oli 36,7 % kaikista siellä myydyistä luvista ja vain 9,4 % kaikista Tenjoelle myydyistä kalastusluvista (kuva 2).

Virkistyskalastuksen voimakas lisääntyminen on myytyjen lupien määriä tarkasteltaessa Tenjoen Suomen puoleisen rannan ongelma.

Lunastettujen kalastuslupavuorokausien määrä oli enimmillään v. 1975, jolloin Tenojoen kalastusalueelle myytiin Suomessa yli 24 000 lupavuorokautta (kuva 3). Voimakkain nousu oli 1970-luvun puolivälissä, jolloin myyty lupavuorokausimäärä kaksinkertaistui vuoteen 1974 verrattuna. Vuodesta 1979 lähtien oli lupavuorokausimäärän väliaikaisen laskun jälkeen jälleen havaittavissa selvää nousua ja vuonna 1982 lupavuorokausia oli 19 690.

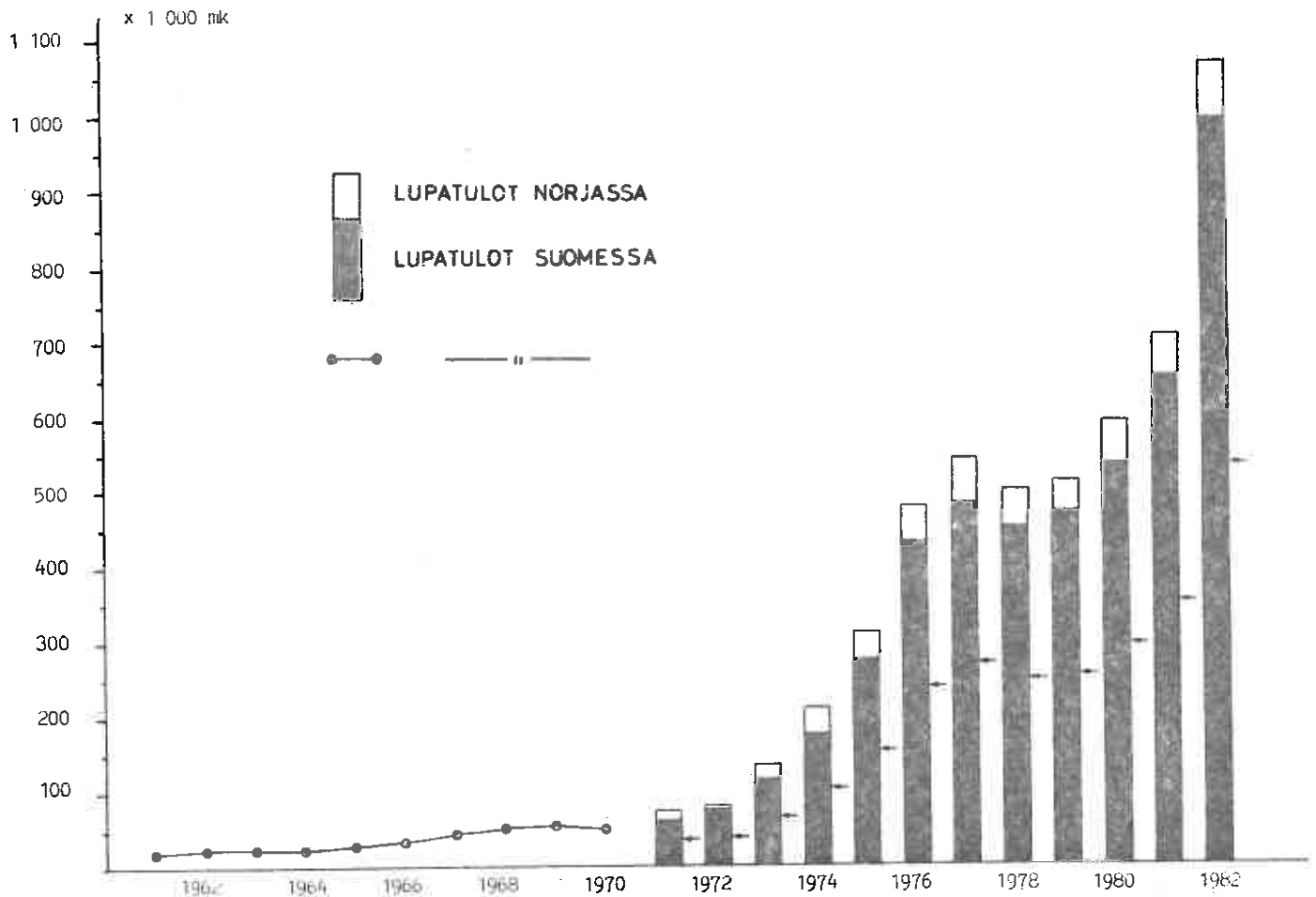

Kuva 3. Tenojoen virkistyskalastajien lunastamien kalastuslupavuorokausien kehitys Suomessa vuosina 1961-1982.

Tenojoen kalastuspiirin kalastuksesta tehdyssä sopimuksessa on säädetty myös lupatulojen jakaminen. Tenojoen yhteiseltä rajaosuudelta kertyneet lupatulot jaetaan tasan kummankin valtion kesken. Ne lupatulot, jotka norjalaiset saavat joen kokonaan omalta osalta, jokisuulta ja sivuvesistöistä, ovat heidän omassa käytössään.

Kymmenvuotiskautena (v. 1961-1971) lupatulojen vuosittainen määrä pysyi Suomen puolella melko alhaisena ja vakiona (n. 100 000 mk), mutta 1970-luvun alusta lähtien kalastusluvista saadut tulot Suomessa ovat moninkertaistuneet. Norjassa lupatulojen määrä on viime vuosina pysynyt lähes muuttumattomana, mutta tulojen tasaussiirto Suomesta Norjaan

on kasvanut huomattavaksi. Vuonna 1982 kalastuskorttituloja jäi Suomeen 532 483 markkaa (kuva 4).

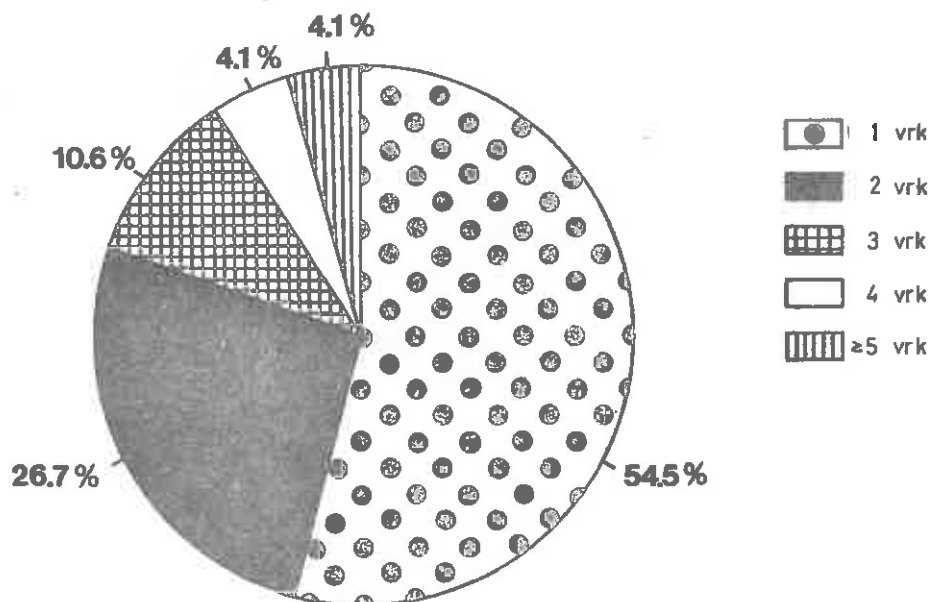
Kuva 4. Kalastuslupatulojen kehitys Suomessa ja Norjassa Tenojoen rajavyöhykkeenä olevalla osuudella vuosina 1961-1982. Nuoli (←) osoittaa rahamäärän, joka jää Suomeen lupatulojen jakamisen jälkeen.

Norjan ja Suomen välille solmitussa kalastussopimuksessa velvoitetaan kalastuskorteista saadut tulot käyttämään ensisijaisesti kalastuksen valvonnasta aiheutuvien kulujen peittämiseen ja kalakantojen kehittämistä tarkoitaviin toimenpiteisiin Tenojoen kalastuspiirin alueella. Suomen puolella lupatuloilla on rahoitettu mm. kalastuskorttien painatus, venerekisterikilvet, luvanmyyntipalkkiot, vuosittaisen saalistilaston keruu ja tutkimustoimintaa. Lisäksi kyseisiä varoja on osoitettu kalastuskunnille valvontaan.

Nykyisellään lupatulomäärärahan jaossa on tapahtunut oleellinen muutos. Vuoden 1983 valtion tulo- ja menoarvion 30.37.27 momentille olevasta määrärahasta on osoitettu erityismääräraha Tenojoen ja Näättäjoen kalakantoja koskevien tutkimusten rahoittamiseen. Samalla Tenojoella toimivien kalatalousyhteisöjen käytettäväksi tullee suurempi osuus kalastuslupatuloista. Lupatulot Utsjoen neljän kalastuskunnan kesken on tähän asti jaettu osakkuuslukujen osoittamassa suhteessa, mutta tulevaisuudessa kiinnitetään huomiota mm. kunkin alueen kalastusrasitukseen, rantaviivan pituuteen ja virkistyskalastajien saaman saaliin jakautumiseen aluekohtaisesti.

Vuonna 1982 lunastetuista kalastusluvista 54,5 % (53,1 % vuonna 1981) oli yhden, 26,7 % (24,7 % vuonna 1981) kahden ja 10,6 % (12,3 % vuonna 1981) kolmen vuorokauden kestoisia (kuva 5). Vaikka luparakenne ei suoraan kerrokaan virkistyskalastajien keskimääräisen kalastusajan pituutta, siitä voidaan kuitenkin päätellä, että kalastajat ostavat luvat vain lyhyeksi ajaksi kerrallaan ja näin ottavat huomioon sen, etteivät ehkä voisikaan kalastaa pitempää aikaa esim. huonon sään sattuessa.

Toisaalta ostettaessa lupa useissa erissä mahdollistuu myös yli 10 vuorokauden kalastus. Vuonna 1982 näitä sallitun kalastusajan ylittäjiä oli 46 henkilöä (68 vuonna 1981) ja yliaikaa 126 vuorokautta (215 vuonna 1981).

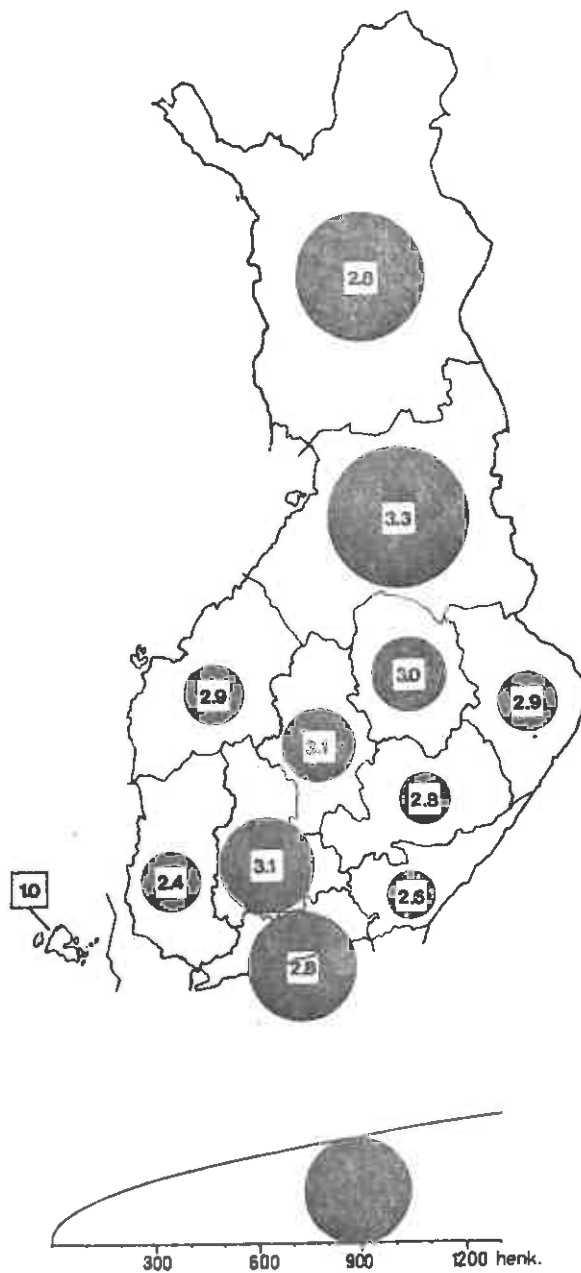

Kuva 5. Eri pituisten virkistyskalastuslupien prosentuaaliset osuudet vuonna 1982 Tenojoella, Suomen puolella.

6. Tenojoen virkistyskalastuksen nykytilanne

6.1. Tenojoen virkistyskalastajat

Tenon suomalaisista virkistyskalastajista valtaosalla, yli 40 %:lla, oli kotipaikkakunta Oulun tai Lapin läänissä. Tenojoki, Suomen parhaimpana luonontilaisena lohijokena houkuttelee kalastajia myös kauempaa Etelä-Suomesta. Uudeltamaalta ja Hämeestä oli lähtöisin joka neljäs virkistyskalastaja (kuva 6, taulukko 2).

Kuva 6. Tenojoen virkistyskalastajien kotiläänit ja läänikohtaiset keskimääräiset kalastusajat v. 1982.

Taulukko 2. Tenojoen virkistyskalastajien kotiläänit.

Lääni	1981	1982
	% kalastajista	% kalastajista
Oulun	22,3	22,3
Lapin	18,7	20,1
Uudenmaan	14,7	15,2
Hämeen	10,0	9,7
Kuopion	7,1	6,6
Keski-Suomen	6,3	6,3
Turun ja Porin	4,7	5,1
Pohjois-Karjalan	4,0	3,3
Vaasan	3,9	3,9
Kymen	3,0	3,6
Mikkelin	2,8	3,1
Ahvenanmaan	0,0	0,1
Lääni tuntematon	2,5	0,7
Ulkomaalaisia virkistyskalastajia	n = 5 589 153	n = 7 002 127

Virkistyskalastajien keskimääräinen kalastusaika oli riippumaton siitä, kuinka kaukaa oli tultu kalastamaan (kuva 6).

Kalastusaikajakaumassa havaitaan vain pieniä eroja kalastajien kotiläänin mukaan tarkasteltaessa. Oulun läänin virkistyskalastajat lunastivat lupia vähemmän vain yhden ja kahden vuorokauden ajaksi, mutta yli viisi vuorokautta kalastavia tästä läänistä oli suhteellisesti eniten (taulukko 3). Tutkimusvuonna 1982 kaikkien virkistyskalastajien kalastusjakauma oli hyvin edeltäneen vuoden kaltainen.

Taulukko 3. Kalastusjakauma (%) Uudenmaan, Hämeen, Oulun ja Lapin läänistä kotoisin olevilla virkistyskalastajilla vuonna 1981.

Kalastusaika (vrk)	Uudenmaan lääni	Hämeen lääni	Oulun lääni	Lapin lääni	Koko maa
1	35,6	37,9	27,6	36,4	35,6
2	23,3	17,1	20,3	26,0	21,2
3	11,3	13,1	17,4	14,2	14,0
4	12,5	10,2	10,0	6,4	9,3
5	8,0	9,0	8,9	5,2	7,7
6	4,3	2,5	5,1	4,2	4,2
7 - 10	4,4	8,6	9,0	5,8	6,7
yli 10	0,6	1,6	1,4	1,8	1,3
	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

Ulkomaalaiset kalastivat Tenajoella suomalaisia lyhyemmän ajan. Kolme vuorokautta tai tätä lyhyemmän ajan kalasti ulkomaalaisista 85,8 % (92,8 % vuonna 1981) ja suomalaisista 72,7 % (70,8 % vuonna 1981). Jälkimmäisenä tutkimusvuonna ulkomaalaiset olivat seuraavista maista:

Ruotsi	51	virkestyskalastajaa
Saksan Liittotasavalta	16	"
Itävalta	12	"
Ranska	9	"
Sveitsi	9	"
Alankomaat	6	"
Kanada	4	"
Italia	3	"
Espanja	3	"
Tsekkoslovakia	3	"
USA	3	"
Englanti	2	"
Neuvostoliitto	1	"
Luxemburg	1	"
Maa tuntematon	4	"
<hr/>		
Yhteensä	127	"

Vuonna 1981 kalastajista n. puolet (53,0 %) oli kaupunkilaisia. Virkestyskalastajat olivat lähes poikkeuksetta miehiä, sillä vain 2,8 % (= 160 henkilöä) oli naisia. Naiset tulivat yleensä miehensä tai perheensä mukana ja tässä yhteydessä lunastivat kalastusluvan itselleen.

6.2. Miksi Tenajoelle tullaan

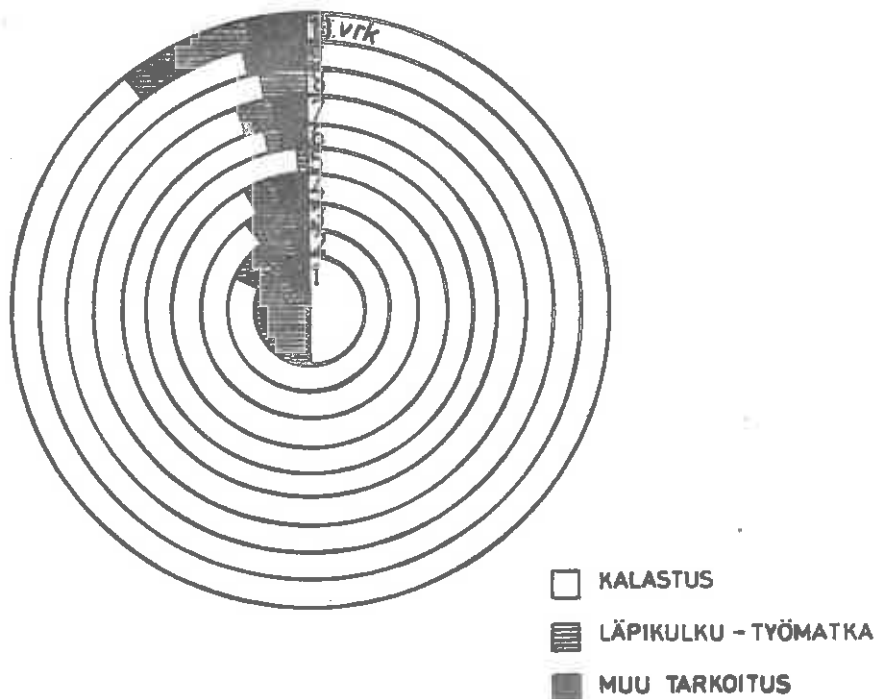
Valtaosa virkestyskalastajista tuli Utsjoelle nimenomaan lohenpyyntiin, sillä vain joka viides oli läpikulku- tai työmatkalla (taulukko 4). Vuonna 1982 5,8 % kalastajista ilmoitti jonkin muun tarkoituksen matkalleen; esimerkiksi tuttavien luona vierailun ohessa käytiin kokeilemassa kalaonnea Tenajoella tai Utsjoen kunnassa olevalla omalla lomiasunnolla vietettiin lomaa ja samalla kalastettiin.

Taulukko 4. Tenojoen virkistyskalastajien ilmoittama matkan tarkoitus (%) vuosina 1981 ja 1982.

Matkan tarkoitus	1981	1982
Kalastus	77,5 %	76,6 %
Läpikulku- tai työmatka	22,5 %	17,6 %
Muu tarkoitus		5,8 %

Läpikulku- tai työmatkalla olevien virkistyskalastajien kalastusaika oli keskimäärin 1,54 vuorokautta. Kalastusajan pidentyessä tehostuu pelkän lohenkalastuksen motivaatio (kuva 7). Keskimääräinen kalastusaika tutkimusvuonna on ollut seuraava:

	1981	1982
- suomalaiset kalastajat	2,97 vrk	2,82 vrk
- ulkomaalaiset kalastajat	1,72 "	2,22 "
- kaikki kalastajat	2,94 "	2,76 "
- läpikulku- tai työmatkalla olevat kalastajat	1,47 "	1,54 "
- rannalta kalastavat		1,87 "

Kuva 7. Tenojoen virkistyskalastajien matkan tarkoituksen riippuvuus käytetystä kalastusajasta vuonna 1982.

Ilmaistujen mielipiteiden mukaan voidaan sanoa, että osalla virkistyskalastajista on varsinaiseen kalastustapahtumaan liittyvä muu leiri-elämä ehkä yhtä tärkeä houkutin kuin itse lohenkalastus Tenjoella. Tiedustelun kysymyksellä vuosittaisesta kalastuksen toistuvuudesta selvitettiin virkistyskalastuksen perinteisyyttä. Ulkopaikkakuntalainen useamman vuoden kalastaja ei ole Tenjoella niin yleinen kuin ennalta otaksuttiin, vaan ensikertalaisten osuus vuonna 1982 oli huomattava (taulukko 5).

Taulukko 5. Vuoden 1982 virkistyskalastajien (n = 1 421) aikaisemmat kalastusvuodet Tenjoella.

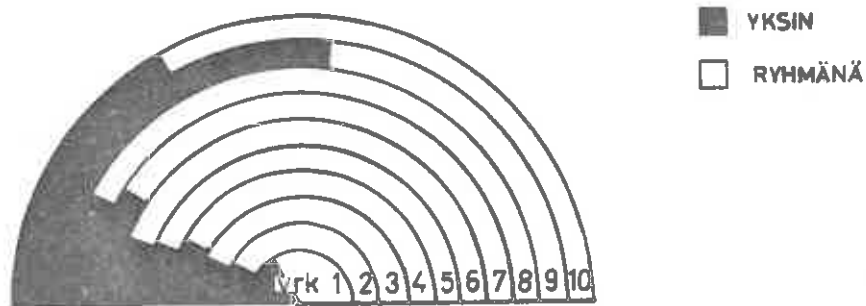
Aikaisempia kalastusvuosia	Kalastajia %
0	33,0
1	13,0
2	9,1
3	7,2
4	5,4
5	4,9
6-10	13,9
yli 10	13,5

6.3. Virkistyskalastajien kalastustavat

Tenjoen virkistyskalastus on perinteisesti veneestä tapahtuvaa lohensoutua, mikä tavallisesti vaatii kalastustoverin. Toinen kalastaja on soutamassa ja toinen huolehtii vavoista (taulukko 6 ja kuva 8). Osittain tästä syystä suurin osa virkistyskalastajista tuli ryhmänä (78,8 % vuonna 1982).

Taulukko 6. Virkistyskalastajien kalastustavat (%).

	1981	1982
Veneestä	62,1 %	62,6 %
Rannalta	23,3 %	24,5 %
Veneestä + rannalta	14,6 %	12,9 %
	100 %	100 %
Yksin		21,5 %
Ryhmänä		78,5 %

Kuva 8. Tenosjoen virkistyskalastajien saapumistapa Tenosjoelle vuonna 1982.

6.3.1. Kalastaminen veneestä

Pelkästään veneestä ilmoitti kalastaneensa 62,6 % virkistyskalastajista. Kalastussopimuksen mukaisesti ulkopaikkakuntalaisen ei ole mahdollista tuoda kalastusvenettä Tenosjoelle, mutta oman perämoottorin tuonti on sallittua. Useamman kerran Tenosjoella käyneet tietävät vene- ja moottorivuokrauksen mahdolliset hankaluudet ja tilannetta helpottaakseen tuovat oman moottorin mukanaan (taulukko 7).

Taulukko 7. Virkistyskalastajien vuokraamien veneiden varustetaso vuonna 1982.

	Vuokraajia	
	n	%
Vene ja oma moottori	628	60,5
Vene ja vuokramoottori	257	24,8
Vene	151	14,7

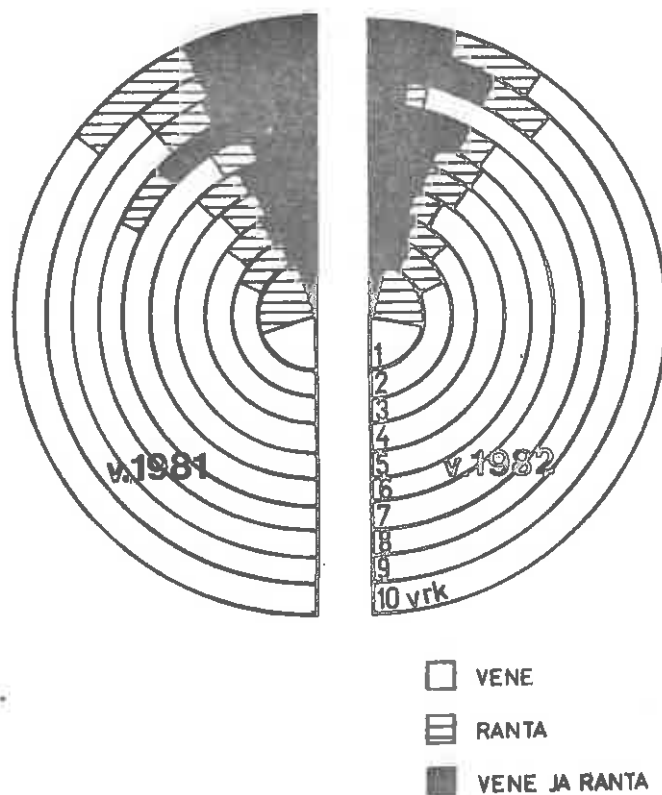
Vain 14,7 % virkistyskalastajista souti lohta vanhanaikaisimpaan tapaan eli moottorittomasta veneestä. Tämä perinteisin virkistyskalastustapa soveltuu vain joen hitaasti virtaaville osuuksille ja se pysyy veneen pitkien ylösvetomatkojen välttämiseksi melko paikallisena.

6.3.2. Kalastaminen rannalta

Pelkästään rannalta kalastajia oli n. 25 % kaikista virkistyskalastajista. Läpikulku- ja työmatkalla olevat suosivat selvästi muita useammin tätä helpointa ja halvinta virkistyskalastusmuotoa, koska lyhyemmän kalastusajan puitteissa venevuokraukset yms. erityisjärjestelyt jo ennen varsinaista kalastusta vievät kohtuuttomasti aikaa (taulukko 8 ja kuva 9).

Taulukko 8. Läpikulku- tai työmatkalla olleiden virkistyskalastajien kalastustavat (%).

	1981		1982	
	1981	1982	1981	1982
Veneestä	35,2	41,1	35,2	41,1
Rannalta	54,2	49,8	54,2	49,8
Veneestä + rannalta	10,6	9,1	10,6	9,1
	100 %	100 %	100 %	100 %
	n = 432	n = 265		
Yksin		40,7 %		21,5 %
Ryhmänä		59,3 %		78,5 %

Kuva 9. Tenojoen virkistyskalastajien kalastustavan riippuvuus käytetystä kalastusajasta vuosina 1981 ja 1982.

Vaikka rannalta vavalla ja uistimella kalastaessaan virkistyskalastajat on ohjattu vain kolmelle sallitulle alueelle, he ovat rannalta onkijoissa yleisimpiä (taulukko 9). Kalastus rannalta vapaa ja perhoa käyttäen on sallittua koko Tenojokivarressa.

Taulukko 9. Virkistyskalastajien kalastustapa rannalta onkiessa vuonna 1982.

Kalastustapa	Kalastajat	
	n	%
Vavalla ja uistimella	216	56,6
Vavalla ja perholla	78	20,4
Molemmilla edellisillä tavoilla	88	23,0
Yhteensä	382	100 %

6.3.3. Soutupalvelujen käyttö

Lohensoutupalveluja ilmoitti käyttäneensä otoksesta 137 henkilöä, eli 8,7 % (8,7 % vuonna 1981) tiedusteluun vastanneista. Paikkakuntalaiseen soutajaan turvautuneet virkistyskalastajat tulivat useimmiten kalastamaan ryhmänä, sillä 64 %:lla kalastajista oli eteläinen kalastuskumppani.

Tyypillisin soutajaa käyttänyt virkistyskalastaja oli Tenojokivarressa olevien yhtiöiden tai yhteisöjen omistajien lomanviettopaikkojen käyttäjä, joka usein asui maksuttomasti (taulukko 10). Soutupalveluja käyttäneen kalastajan syy Tenojoelle tuloon oli pääasiassa lohenkalastus, mutta kuitenkin keskimääräistä useampi eli 11,9 % ilmoitti muun syyn Utsjoelle tuloon.

Vuonna 1982 soutupalveluja käytettiin eniten kirkonkylän kalastuskunnan alueella, jossa ko. palvelumuotoa tarjotaankin eniten (taulukko 10).

Taulukko 10. Soutupalveluja käyttäneiden virkistyskalastajien kalastusalueiden käyttö (%) vuonna 1982.

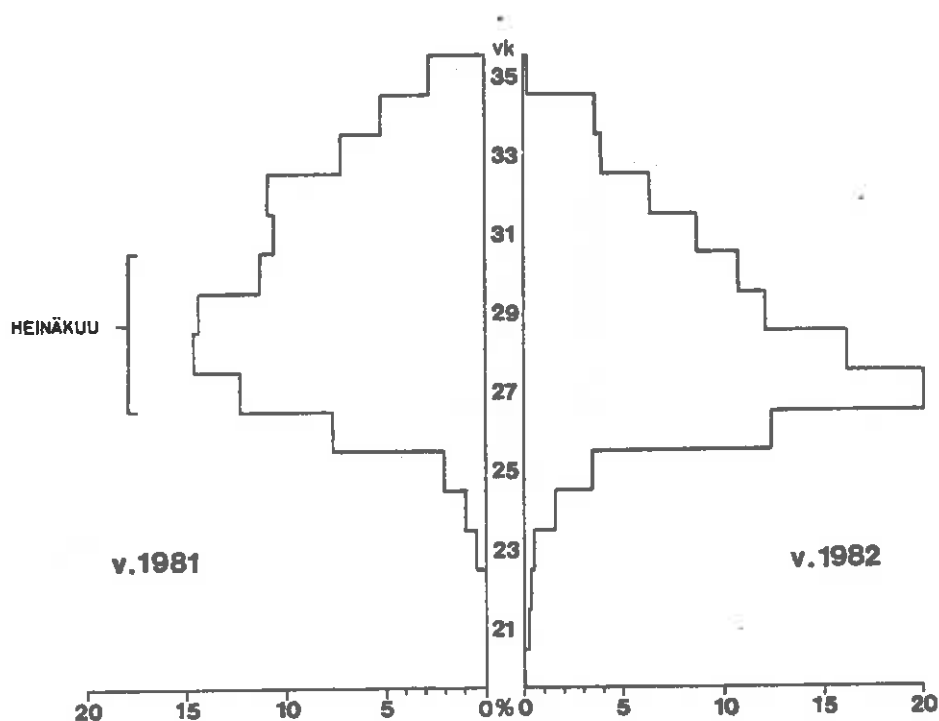
Kalastuskunta-alue	Soudettavia	%
Nuorgam	22	18,5
Vetsikko	10	8,4
Kirkonkylä	62	52,1
Outakoski	24	20,2
Inari-Skiehtsamjoki	1	0,8
Yhteensä	119	100 %

6.4 Kalastuksen keskittyminen ajallisesti ja alueellisesti

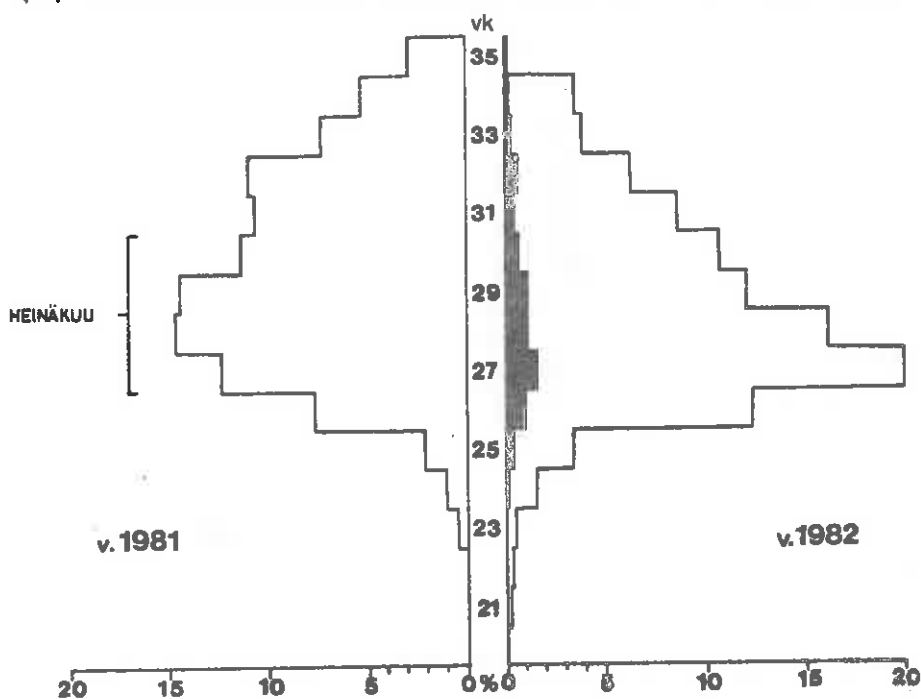
Kalastuskautena 1982 kertyi Suomen puolella Tenojoen kalastusalueen virkistyskalastajille yhteensä 19 690 kalastusvuorokautta. Lisäystä edellisestä vuodesta oli 16,8 %. Lupavuorokausia enemmän kasvoi myytyjen virkistyskalastuslupien määrä, joka nousi 27,6 %.

Kesäloma-aika, heinäkuu, on Tenojoella vilkkainta kalastusaikaa. Virkistyskalastajat, jotka tulivat Tenojoelle läpikulku- tai työmatkan- sa ohessa, kalastivat tasaisemmin koko heinäkuun aikana (kuvat 10, 11,

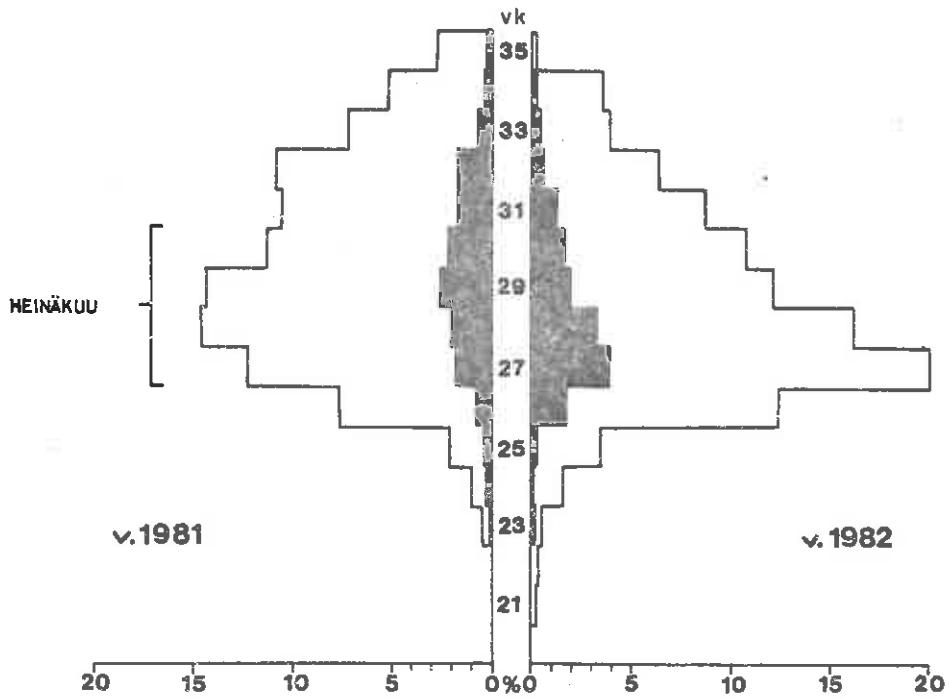
12 ja 13) kuin soutupalveluja käyttäneet ja pelkästään rannalta kalastaneet (kuva 10, 11, 12 ja 13).

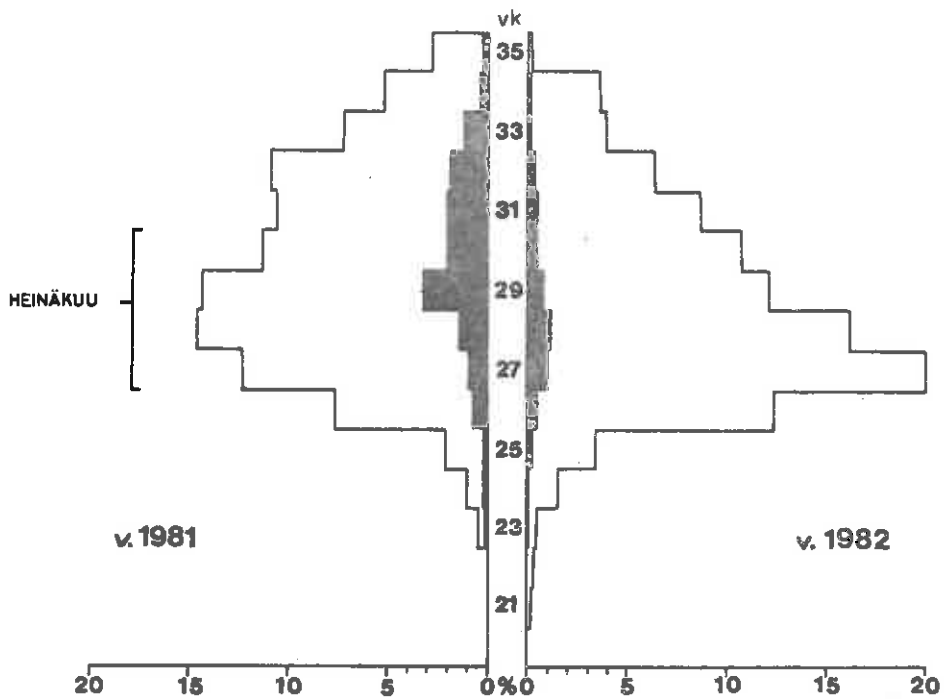
Kuva 10. Tenojoen virkistyskalastuslupien viikottainen jakautuminen (%) kalastuskauden aikana vuosina 1981 ja 1982.

Kuva 11. Soutupalveluja käyttäneiden virkistyskalastajien viikottainen jakautuminen (%) kalastuskauden aikana vuonna 1982.

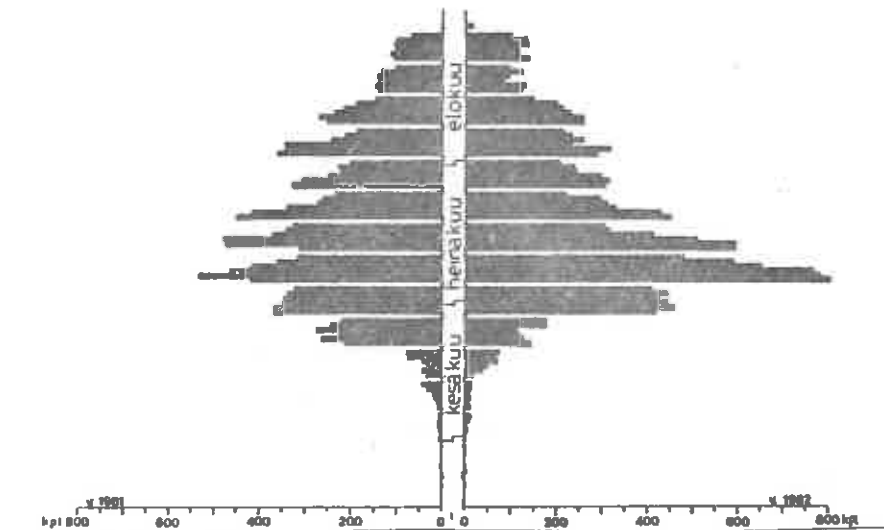
Kuva 12. Rannalta kalastaneiden virkistyskalastajien viikottainen jakautuminen (%) kalastuskauden aikana vuosina 1981 ja 1982.

Kuva 13. Lämpikulku- ja työmatkalla kalastaneiden virkistyskalastajien viikottainen jakautuminen (%) kalastuskauden aikana vuosina 1981 ja 1982.

Heinäkuussa oli voimassa 62,9 % (56,6 % vuonna 1981) koko kalastuskautena myydyistä luvista. Heti juhannuksen jälkeen virkistyskalastus vilkastui nopeasti ja pahin ruuhka vuonna 1982 oli heinäkuun ensimmäisellä kokonaisella viikolla, jolloin lupavuorokausia oli lunastettu 4 091 kappaletta (kuva 14).

Kalastusaktiviteetissa on huomattavissa koko kalastuskauden aikana selvä keskittyminen viikon alkupäiville. Täydellisen rauhoituspäivän jälkeen, maanantai-illasta tiistai-iltaan oli vilkkaimpana päivänä heinäkuun toisella viikolla vuonna 1982 voimassa 806 virkistyskalastuslupaa (kuva 14).

Kuva 14. Suomen puolella Tenojoella vuorokausittain voimassa olevat virkistyskalastusluvut vuosina 1981 ja 1982.

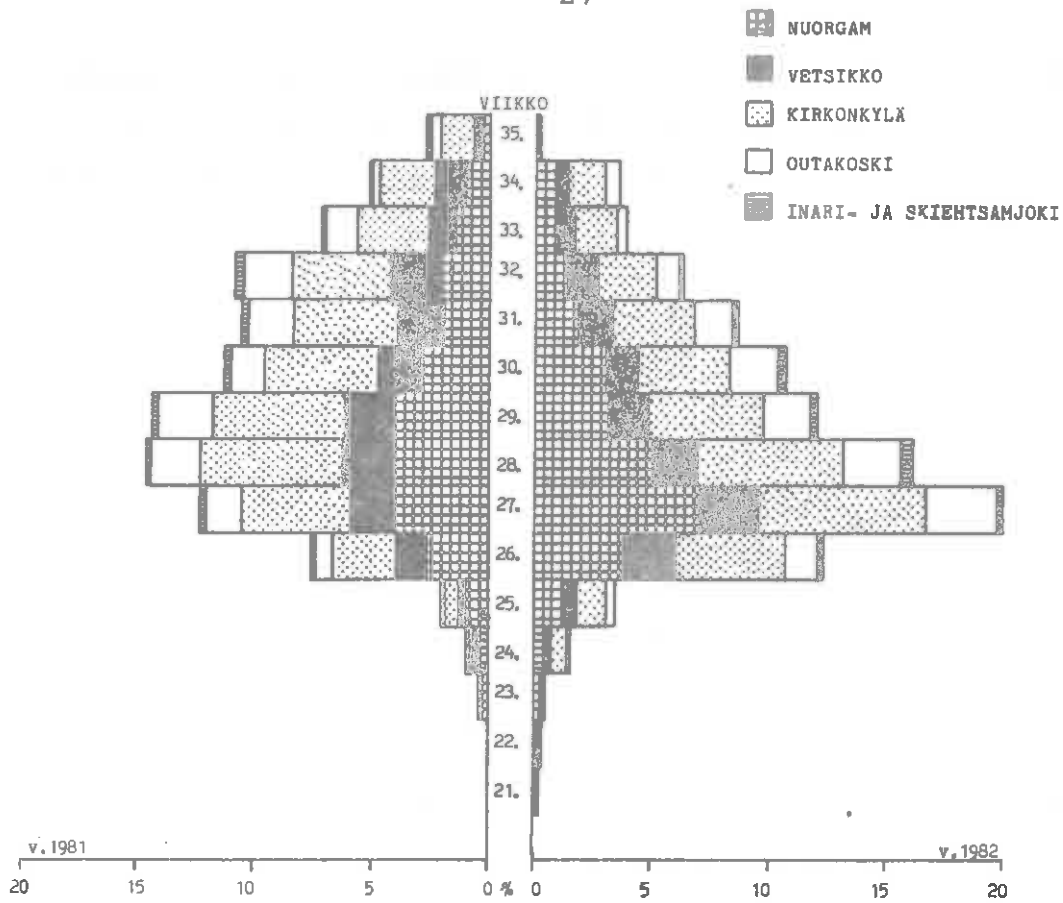
Useimmat virkistyskalastajat (n. 84 %) pysyttelivät vain yhden kalastuskunnan alueella. Eniten kalastettiin Utsjoen kirkonkylän alueella ehkä siitä syystä, että kalastuspaikkoja tuntemattomat ensikeräiläiset ja matkailijat kalastivat todennäköisesti heti taajaman läheisyydessä, minne on keskittynyt eniten kalastuspalvelujakin (taulukko 11).

Taulukko 11. Virkistyskalastajien käyttämät kalastusalueet Tenonjoen kalastuspiirin alueella vuonna 1981 ja vuonna 1982 sekä keskimääräinen kalastusaika kullakin alueella.

Kalastusalue, -kunta	Kalastajien jakautuminen		Keskimääräinen kalastusaika	
	1981	1982	1981	1982
Nuorgam	26,9	29,7	1,8	1,7
Vetsikko	16,9	14,7	2,3	2,0
Kirkonkylä	39,6	38,2	2,2	1,9
Outakoski	14,8	15,6	1,6	1,4
Inari- ja Skiehtsamjoki	1,8	1,8	1,1	1,4
	100 %	100 %		
Kahdella tai useammalla alueella kalastavat	15,8 %	15,8 %	2,0	3,6

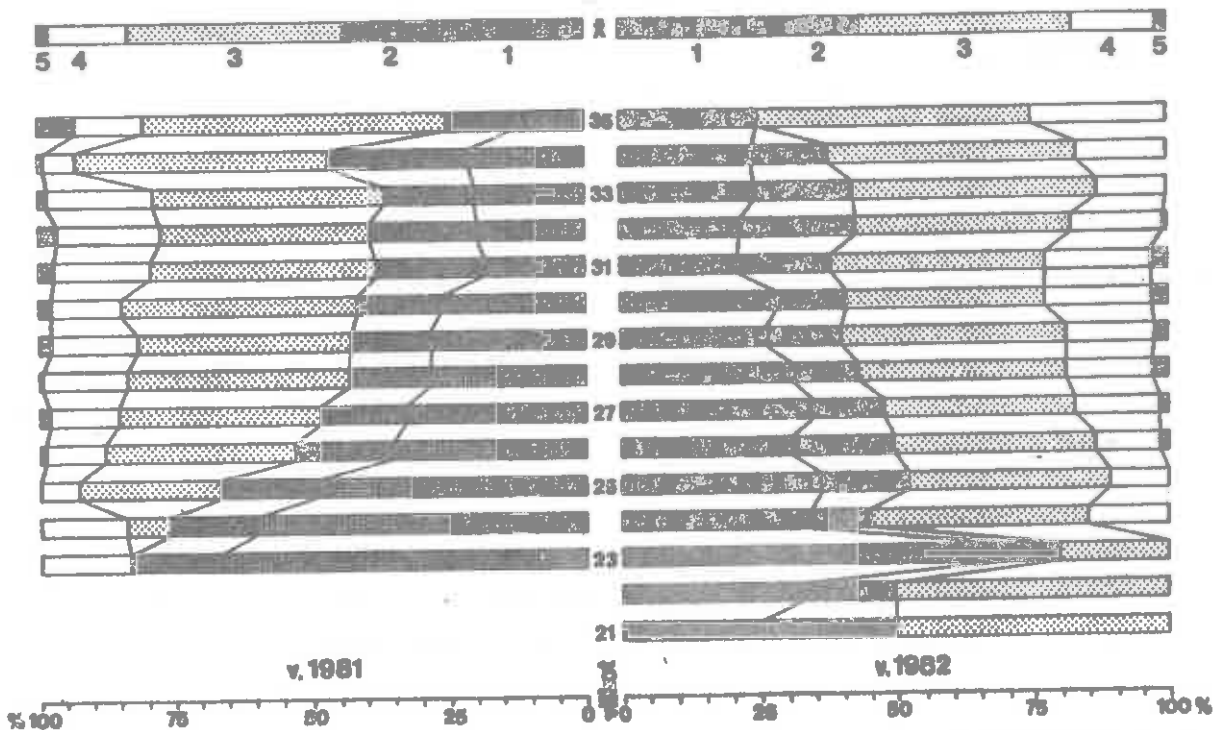
Virkistyskalastajien keskimääräinen kalastusaika vaihteli kalastusalueen mukaan. Vetsikon ja kirkonkylän alueella virkistyskalastajat viipyivät kauemmin kuin muualla (taulukko 11). Kahden tai useamman kalastuskunnan alueella kalastaneen kalastusaikakin oli pitempi.

Kalastuskauden aikana oli pientä eroa kalastusalueiden suosimisessa. Alkukesällä virkistyskalastajat olivat enimmäkseen joen alajuoksulla, Nuorgamin ja Vetsikon kalastuskuntien alueella, mutta jo kesäkuun viimeisestä viikosta lähtien kesän loppuun asti oli kirkonkylän alue suosituinta kalastusaluetta (kuva 15).

Kuva 15. Tenojoen virkistyskalastajien viikottainen ja alueellinen kalastuspaine vuosina 1981 ja 1982.

Tutkimusvuonna 1982 kesäkuun alun äkillinen virkistyskalastusmäärän lisääntyminen kohdistui suhteellisesti voimakkaimmin Nuorgamin alueelle, mihin voi olla syynä mm. tieto alkukesän hyvistä kulkutuslohisaaliista (kuva 16).

Kuva 16. Tenojoen virkistyskalastajien alueellisen kalastuspaineen prosentuaaliset muutokset viikottain kalastuskauden aikana vuosina 1981 ja 1982 (1 = Nuorgamin, 2 = Vetsikon, 3 = kirkonkylän,

Kalastuskuntien sisälläkin virkistyskalastajat keskittyivät tiettyihin paikkoihin. Outakosken alueen Yläköngäs ja Nuorgamin alueen Alaköngäs olivat suosittuja, koska näiltä paikoilta kalastus on sallittua rannalta vavalla ja uistimella.

Rannalta kalastamisen merkitystä ja alueellista painetta kuvaavat seuraavat prosenttiluvut:

- joka neljäs virkistyskalastaja (1 780) kalasti vain rannalta
- rannalta kalastavista 90 % (1 600) oli Nuorgamin ja Outakosken kalastuskuntien alueella
- ainakin 70 % (1 250) kaikista rannalta kalastaneista virkistyskalastajista keskittyi em. kalastuskuntien virallisille uistimen heittopaikoille (taulukko 12).

Taulukko 12. Rannalta kalastavien virkistyskalastajien kalastustavat alueittain vuonna 1982

- a) Alaköngään kalastuspaikka,
- b) Yläköngään kalastuspaikka

Kalastuskunta, -alue	KALASTUSTAPA			%	YHTEENSÄ	
	Uistin %	Perho %	Uistin+Perho %		n	%
Nuorgam	49,7 a)	25,9	24,4	100	185	48,4
Vetsikko	0	100,0	0	100	2	0,5
Kirkonkylä	0	100,0	0	100	10	2,6
Outakoski	69,8 b)	7,5	22,6	100	159	41,7
Inari-, Skiehtsamjoki	50,0	23,1	26,9	100	26	6,8
YHTEENSÄ					382	100

Vaikka perhokalastus rannalta on sallittu koko jokiosuudella, sille soveltuvia heittopaikkoja on niukasti. Pelkästään perhokalastusta harjoittavat ovat suurimmaksi osaksi keskittyneet Alanköngään seudulle Nuorgamiin.

Kalastajat, jotka olivat pelkästään läpikulku- tai työmatkalla, suosivat kalastusalueenaan Nuorgamia (taulukko 13). Ottaen huomioon läpikulumatkaajien lyhyen kalastusajan (72,4 % osti vain 1 vuorokauden kalastusluvan), rannalta kalastamisen suosimisen (n. 50 % oli rannalta kalastavia) ja ohikulkutiet (Kaamanen-Utsjoki-Nuorgam-Norja) on ymmär-

rettävää, miksi Outakosken kalastusalueella heidän osuutensa on selvästi vähäisempi kuin Nuorgamissa.

Taulukko 13. Läpikulku- ja työmatkalla olleiden virkistyskalastajien käyttämä kalastusalue.

Kalastuskunta, -alue	1981	1982
Nuorgam	34,8	36,3
Vetsikko	9,4	8,3
Kirkonkylä	28,4	30,0
Outakoski	22,7	21,1
Inari-, Skiehtsamjoki	4,7	4,3
Yhteensä	100 % n = 489	100 % n = 303

6.5. Kalansaalis

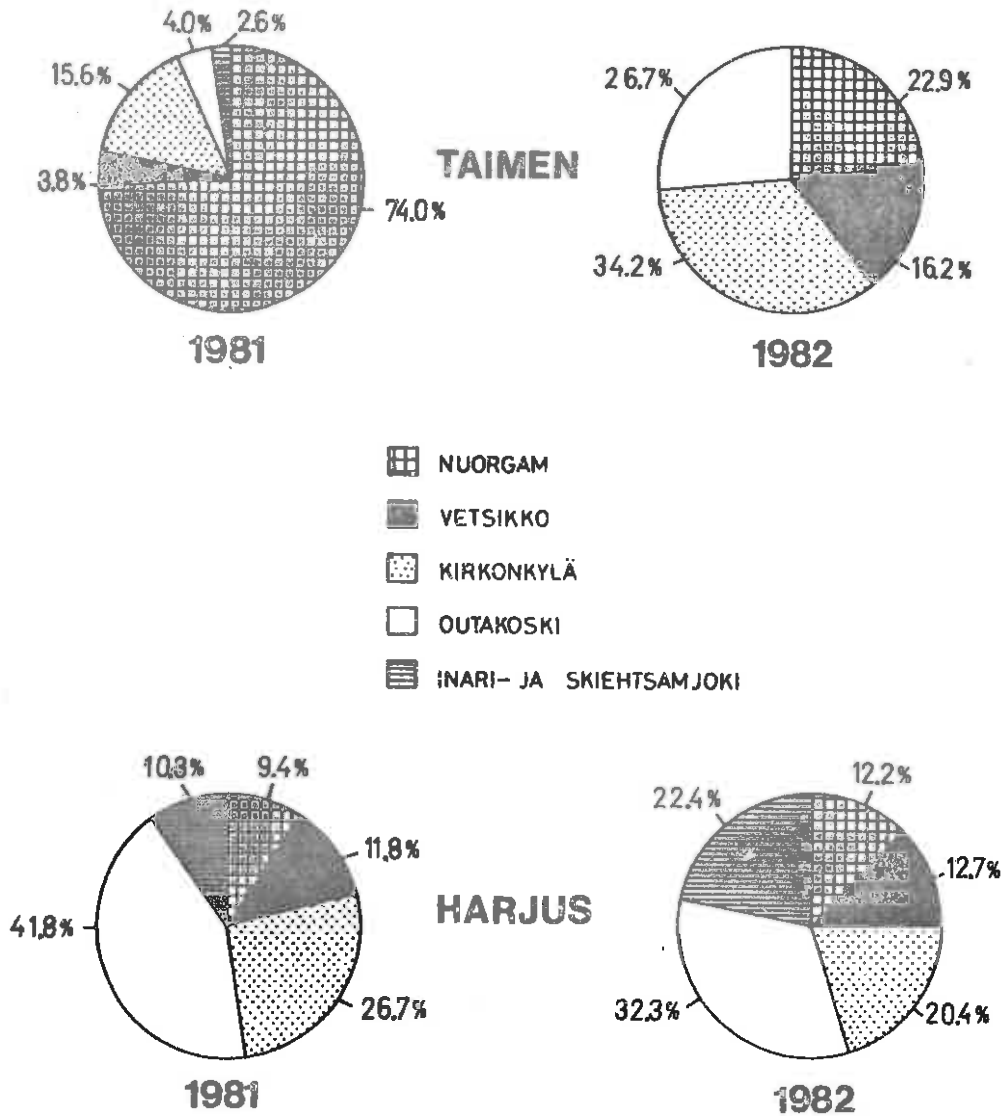
6.5.1. Kaikki kalalajit

Virkistyskalastajat saivat lohenkalastuksen yhteydessä myös muita kaloja. Lohen osuus molempina tutkimusvuosina oli kuitenkin yli 90 % kokonaiskalansaaliista (taulukko 14). Lohen osuus kokonaissaaliista pienenee kalastusalueen latvavesiä kohden.

Taulukko 14. Virkistyskalastajien kokonaissaaliit vuosina 1981 ja 1982.

	1981		1982	
	kg	%	kg	%
lohi	19 448	91,7	22 249	93,1
meritaimen	192	0,9	174	0,7
harjus	1 365	6,4	1 328	5,6
siika	52	0,3	-	-
muut	135	0,7	157	0,6
Yhteensä	21 192	100 %	23 908	100 %

Vuonna 1981 virkistyskalastajien meritaimensaaliista saatiin 74 % Nuorgamin kalastuskunnan alueelta, mutta jälkimmäisenä tutkimusvuonna ko. saalis jakautui tasaisemmin neljän kalastuskunnan alueelle (kuva 17).

Kuva 17. Tenojoen virkistyskalastajien taimen- ja harjussaaliin alueellinen jakautuminen vuosina 1981 ja 1982.

Molempina tutkimusvuosina harjussaalis painottui lievästi Outakosken kalastuskunnan alueelle. Pelkästään rannalta kalastavat saivat 14,4 % (13,0 % vuonna 1981) harjussaaliista).

Virkistyskalastajien saamien kalojen keskipainot (kg) olivat seuraavat:

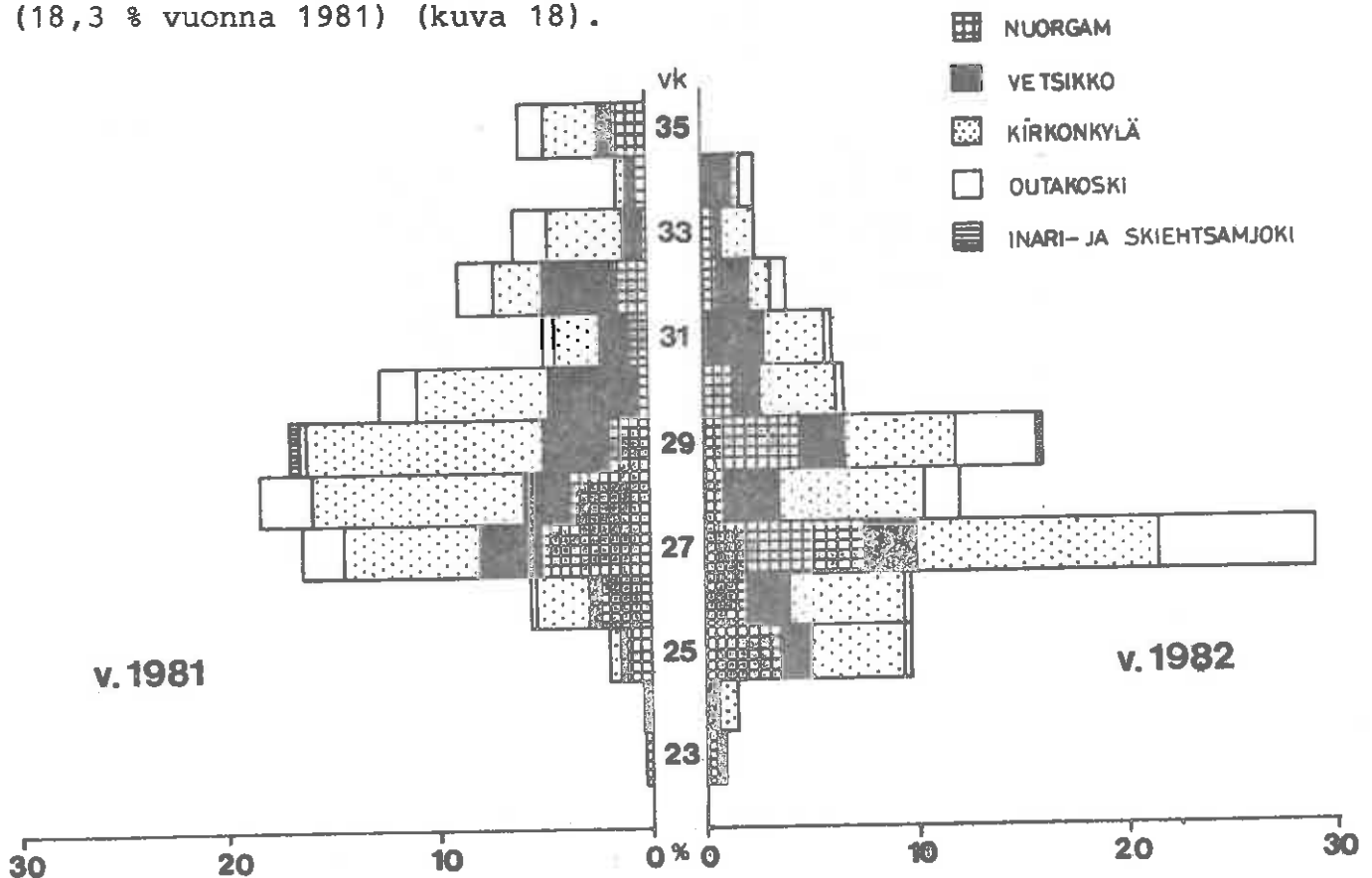
	1981	1982
Lohi	5,2	6,3
Meritaimen	1,4	1,4
Harjus	0,3	-

6.5.2. Lohisaalis

Saaliin jakautuminen

Vuonna 1982 virkistyskalastajista 32,5 % (37,9 % vuonna 1981) sai lohen. Kalojen keskipaino oli 6,3 kg (5,2 kg vuonna 1981). Kesän kuluessa lohen keskipaino vaihteli vähän. Keväällä ennen varsinaista turistikautta saadut lohet ovat suurikokoisia, kun taas myöhemmin kesällä lohia on määrällisesti enemmän, mutta ne ovat kooltaan pienempiä.

Eniten lohta saatiin sieltä, missä kalastajiakin oli eniten (kuvat 15 ja 18). Huomattava osa, eli 43,6 % (48,2 % vuonna 1981) virkistyskalastajien lohisaaliista oli saatu kirkonkylän kalastuskunnan alueelta. Lohisaalis painottuu ajallisesti voimakkaasti heinäkuun alkuun. Vuonna 1982 heinäkuun ensimmäisellä viikolla saatiin koko kauden lohisaaliista 29,0 % (18,3 % vuonna 1981) (kuva 18).

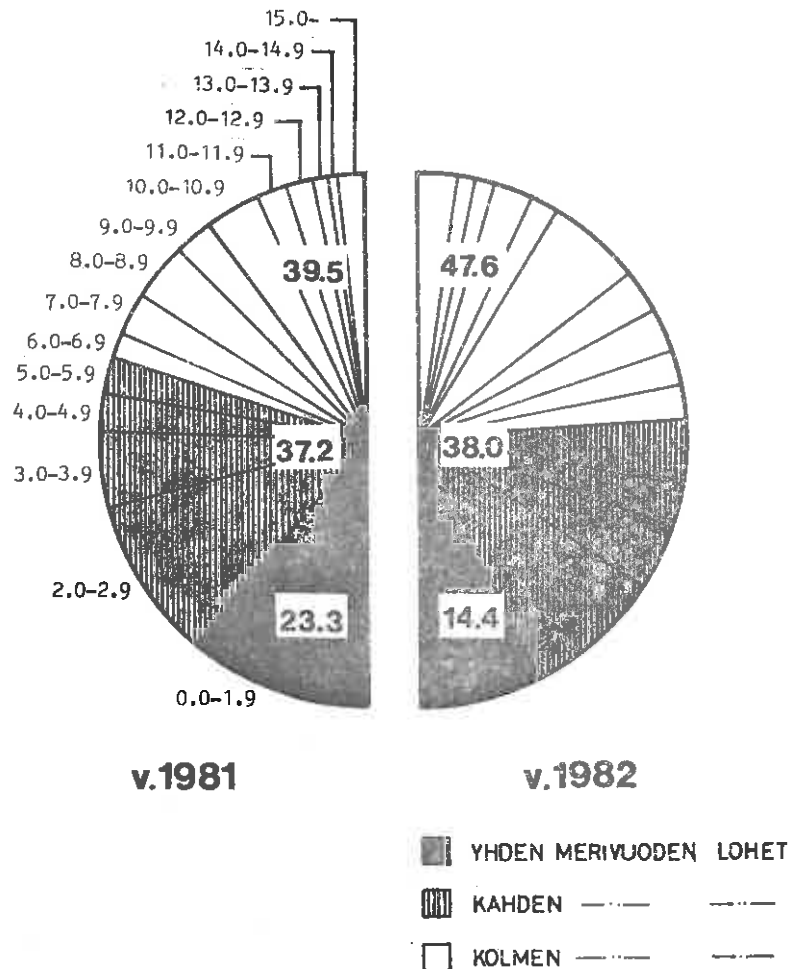

Kuva 18. Tenosjoen virkistyskalastajien lohisaaliin ajallinen ja alueellinen jakautuminen (%) vuosina 1981 ja 1982.

Pelkästään rannalta kalastaneet, joita oli 24,5 % (23,3 % vuonna 1981) Tenojoen kaikista virkistyskalastajista, saivat lohisaaliista vain 6,0 % (6,2 % vuonna 1981). Kun yleensä joka kolmas Tenojoella kalastanut virkistyskalastaja sai lohien, niin rannalta kalastajista vain joka seitsemäs onnistui lohisaaliin saamisessa.

Saalislohi

Virkistyskalastajien saamat saalislohet olivat vuonna 1982 kooltaan keskimääräistä suurempia kuin edeltäneenä vuonna. Saatujen lohien kappalemäärästä 47,6 % (39,5 % vuonna 1981) oli yli kuuden kilon painoisia eli kolme tai neljä meritalvea viettäneitä lohia. Yhden meritalven lohia saaliissa oli 14,4 % (23,3 % vuonna 1981) (kuva 19).

Kuva 19. Tenojoen virkistyskalastajien saamien lohien prosentuaalinen jakautuminen kokoluokkiin ja lohien merivuosiin mukaisesti luokkiin.

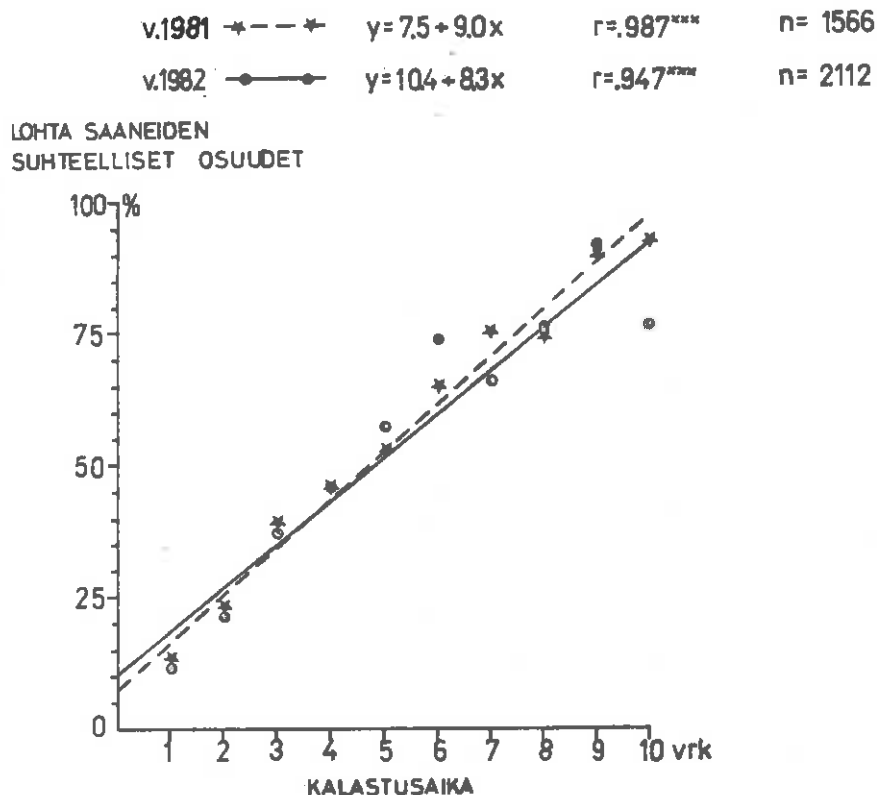
Kilomääräisesti huomattavan osan eli 77,6 % (73,0 % vuonna 1981) virkistyskalastajien saamasta kokonaislohimäärästä muodostivat kolme tai neljä merivuotta eläneet lohet (taulukko 15).

Taulukko 15. Virkistyskalastajien saaman lohisaaliin jakautuminen kilo- ja kappalemääriin lohien meressä viettämien vuosien mukaisesti vuosina 1981 ja 1982.

Saalislohen merivuodet	LOHISAALIIN JAKAUTUMINEN							
	1981				1982			
	kg	%	kpl	%	kg	%	kpl	%
1	1 186	6,1	834	23,3	690	3,1	498	14,4
2	4 065	20,9	1 331	37,2	4 294	19,3	1 315	38,0
3	14 197	73,0	1 413	39,5	17 265	77,6	1 648	47,6
Yhteensä	19 448	100	3 578	100	22 249	100	3 461	100

Kalastuksen tuloksellisuus

Yhden vuorokauden kalastaneista virkistyskalastajista 10,2 % (10,4 % vuonna 1981) sai lohta, mutta kymmenen vuorokautta kalastaneista jo 77,4 % (92,8 % vuonna 1981) (kuva 20).

Kuva 20. Tenojoen virkistyskalastajien kalastusajan ja lohien saamisen riippuvuus toisistaan vuosina 1981 ja 1982.

Virkistyskalastajista 72,8 % (71,4 % vuonna 1981) kalasti kolme vuorokautta tai lyhyemmän ajan, mutta heidän osuutensa kokonaislohisaaliista oli 31,6 % (24,5 % vuonna 1981) (taulukko 16).

Taulukko 16. Virkistyskalastajien lohisaaliin prosentuaalinen jakautuminen eri pituisen kalastusajan käyttäneillä.

Kalastus- aika vrk	1981			1982		
	Kalastajien kalastusaika jakauma %	%- osuus lohesta	%-osuus käy- tetystä ko- konaiskalas- tusajasta	Kalastajien kalastusaika- jakauma %	%- osuus lohesta	%-osuus käy- tetystä koko- naiskalastus- ajasta
1	36,6	3,9	12,6	36,2	8,2	12,9
2	21,1	6,6	14,6	22,2	10,8	15,8
3	13,7	14,0	14,2	14,4	12,6	15,4
4	9,0	12,3	12,5	9,2	12,3	13,1
5	7,5	12,7	13,0	6,0	13,0	10,7
6	4,3	11,8	8,8	4,9	11,1	10,4
7	2,1	9,7	5,0	2,0	7,1	5,0
8	1,8	5,6	4,9	1,8	8,6	5,1
9	1,0	5,0	3,1	1,3	6,1	4,3
10	1,7	10,5	6,1	1,3	7,3	4,5
yli 10	1,2	7,9	5,2	0,7	2,9	2,8
	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

Työ- tai läpikulkumatalla olleista virkistyskalastajista vain joka kymmenes (joka kahdeksas vuonna 1981) sai lohisaalista. Läpikulkumatkaajat kalastivat lyhyen ajan, sillä yli 70 % heistä osti vain yhden kalastusvuorokauden ajaksi luvan, mikä osaltaan selittää keskimääräistä tuloksettomamman kalastuksen.

Soutupalvelua käyttäneet kalastajat halusivat ensisijaisesti varmentaa kalaonnea turvautumalla lohensoutajan paikalliseen tuntemukseen ja kalastustietoon. Vasta toisella sijalla soutajavuokrauksessa on varsinaisen kalastustoverin tarve.

Kalastustehokkuutta (= saatu lohisaalis/kalastukseen käytetty aika) mittaamalla rannaltakalastajille ja soutupalveluja käyttäneille saatiin selvät erot (taulukko 17). Ero oli huomattavin yhden vuorokauden soudattajilla, joista 23,6 % sai lohen ja yhden vuorokauden rannalta kalastaneilla, joista vain 4,2 % sai lohen.

Taulukko 17. Virkistyskalastajien kalastuksen tuloksellisuus (= lohisaaalis kg/vrk) eri pituisen kalastusajan käyttäneillä.

Kalastus- aika vrk	Kaikkien kalastaneiden lohisaaalis 1981	Keskimääräinen saalis (kg/vrk) 1982	Rannalta kalas- taneiden lohi- saalis kg/vrk 1982	Soutupalveluja käyttäneiden lohisaaalis (kg/vrk)
1	0,54	0,89	0,33	2,01
2	0,70	0,86	0,18	1,06
3	1,23	1,05	0,33	1,14
4	1,12	1,13	0,42	1,90
5	1,00	1,24	0,55	0,60
6	1,39	1,22	1,06	1,58
7	1,70	1,34	0,57	2,86
8	1,04	1,58	1,56	0,38
9	1,32	1,53	0,83	3,83
10	1,52	1,28	1,13	2,20
keskimäärin 1,11		1,13	0,45	1,58

Saaalislohet olivat soutupalveluja käyttäneillä keskimääräistä suurempia, keskipaino oli 7,6 kg, kun taas rannalta kalastavien saaliskalat painoivat keskimäärin 3,3 kg (2,5 kg vuonna 1981).

Noin 90 % rannalta saaduista lohista oli yhden tai kahden merivuoden ikäisiä, eli 1-6 kg painavia. Pyynnin valikoivuus rannalta kalastettaessa selittyy osaksi sillä, että suuret lohet uivat syvänteitä seuraten eli paikoissa, joihin rannalta kalastavan uistin tai perho ei yleensä ulotu.

6.6. Virkistyskalastajien majoittuminen

Ulkopaikkakuntalaiset kalastajat yöpyivät enimmäkseen jokivarressa omissa teltoissa tai paikkakuntalaisten vuokraamissa mökeissä, joista on vaivatonta seurata Tenojoen vedenkorkeuden vaihtelua, säätä ja muiden kalastajien saaliita (taulukko 18). Hotelli- ja motellimajoitusta ei suosittu.

Taulukko 18. Virkistyskalastajien majoittumistavat (%) vuosina 1981 ja 1982.

Majoittumistapa	1981	1982
Teltta	50,6 %	37,2 %
Vuokramökki tms.	27,7 %	36,8 %
Matkailuperävaunu	10,8 %	13,8 %
Hotelli, motelli	3,0 %	2,2 %
Muu	7,9 %	10,0 %
	100 %	100 %

Heinäkuun kahtena ensimmäisenä viikkona mökkimajoituksen kysyntä todennäköisesti ylittää tarjonnan. Teltassa asumisen mukavuus on suuresti säästä riippuvainen, mikä ajoittain lisää painetta majoittua mökkeihin. Muut majoitustavat, kuten matkailuperävaunut, omat loma-asunnot, yhtiöiden ja yhteisöjen lomanviettopaikat, sukulaisten tai tuttavien luona yöpyminen, ovat yleistymässä.

6.7. Tenojoen kalastusmatkojen kokonaiskustannukset

6.7.1. Matkakustannukset

Ulkopaikkakuntalaiset virkistyskalastajat tulevat Tenojoelle lähes aina omalla tai kalastustoverin henkilöautolla. Etelästä liikennöi kolme Rovaniemi-Utsjoki-Nuorgam -linja-autovuoroa päivittäin, mutta kalastajat turvautuvat harvoin julkisiin kulkuneuvoihin, joissa matkajan on hankala kuljettaa kalastusvälineitä ja muita tarvikkeitaan.

Virkistyskalastajien maksamat matkakustannukset edestakaisista matkoista Tenojoelle olivat keskimäärin 850 markkaa.

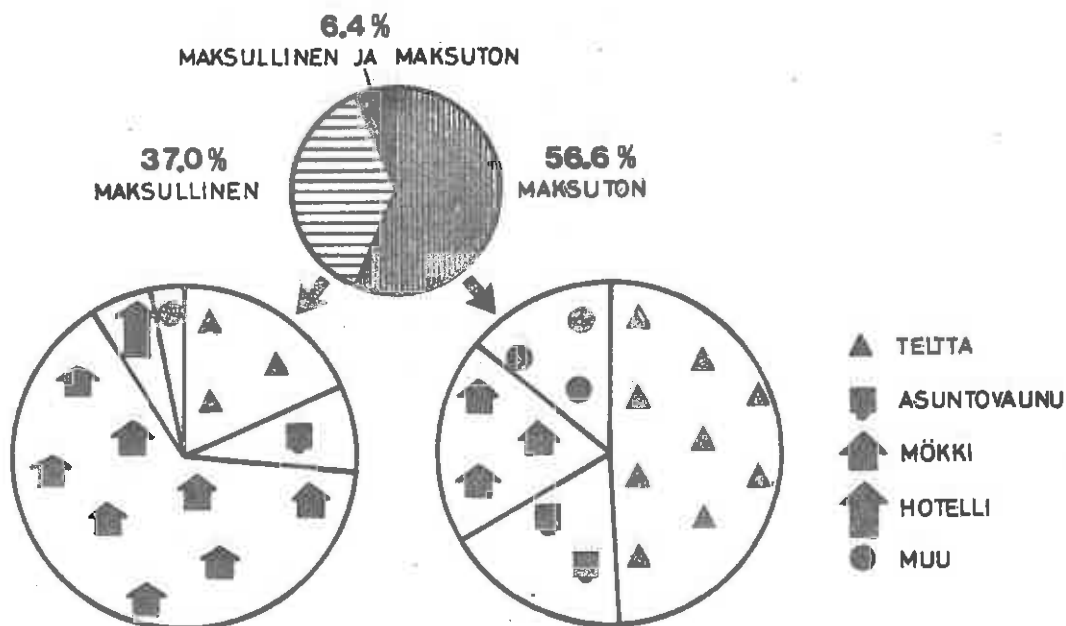
Omalla autolla pääsee Tenojoen eri kalastusalueille hyvin. Jokivartta Utsjoen kirkonkylästä Nuorgamiin seurailee päällystetty maantie ja samoin kirkonkylästä joen yläjuoksulle Karigasniemeen asti tie on koko matkalta kestopäällystetty.

Vuonna 1982 Tenojoelle saapuneet virkistyskalastajat käyttivät varsinaisina matkakuluina eli matkalla Utsjoelle ja takaisin kotipaikkakunnalle matka-, majoitus-, ravitsemus- ja polttoainekuluihin yhteensä 6.089.110 mk. Edeltäneenä vuonna tiedusteluun vastanneet olivat käsit-

täneet kysymyksen vaihtelevasti, eikä ilmoitettuja matkakustannuksia tästä kirjavuudesta johtuen laskettu.

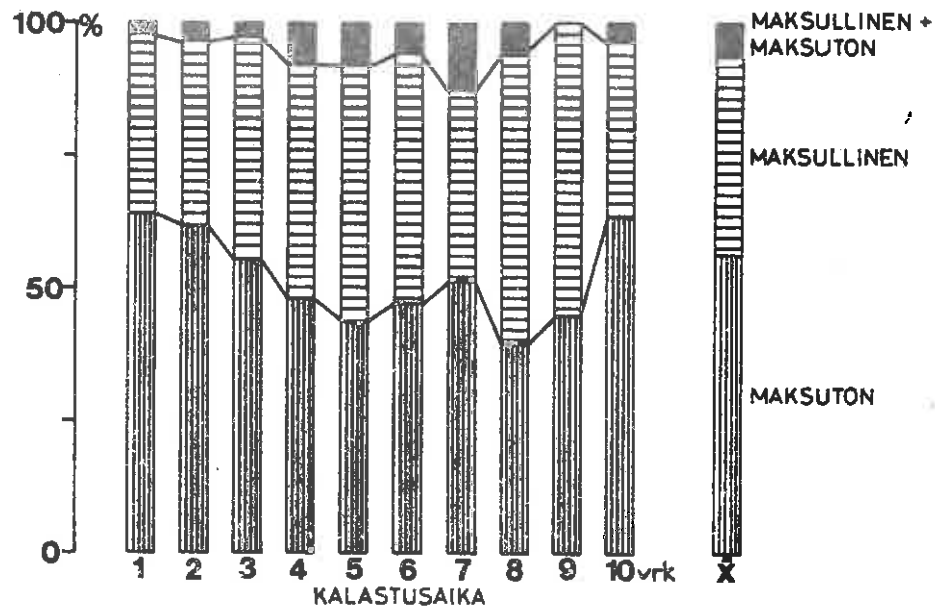
6.7.2. Majoittumiskustannukset

Yli puolet Tenojoen kalastuspiirin alueella kalastaneista majoittui maksuttomasti ja heistä telttailijat olivat enemmistönä. Maksullisesti majoittuneista kalastajista useimmat olivat vuokranneet mökin. Noin neljäsosa maksullisesti majoittuneista oli leiriytynyt telttaan tai pysäköinyt asuntovaununsa varsinaiselle leirintäpaikalle tai paikkakuntalaisen kalastajan pihapiiriin (kuva 21).

Kuva 21. Tenojoen virkistyskalastajien majoittumistavat vuonna 1982.

Majoittumistavat vaihtelivat vain vähän käytetyn kalastusajan mukaan. Kalastusajan pidentyessä oltiin kuitenkin valmiimpia maksamaan yöpymisestä (kuva 22). Vuokramökkejä on liian vähän. Telttamajoituksesta siirrytään vuokramökkiin heti, kun se edelliseltä käyttäjältään vapautuu, tai kun sääolot pakottavat lämpimpiin tiloihin.

Kuva 22. Tenojoen virkistyskalastajien majoittumistavan prosentuaaliset muutokset kalastusajan pidentyessä vuonna 1982.

Enemmän kuin kalastusajan mukaan maksullinen tai maksuton majoittuminen vaihteli käytetyn kalastustavan mukaan. Kolme neljästä rannalta kalastaneesta yöpyi maksuttomasti. Useimmiten he telttailivat jokamiehenoikeuksin kalastuspaikkojen välittömässä läheisyydessä.

Ohikulkijat ja soutupalveluja ostaneet virkistyskalastajat majoittuivat Utsjoelle yhtä usein maksuttomasti, mutta käytetyt maksulliset majoittumisvaihtoehdot poikkesivat näillä ryhmissä toisistaan (taulukko 19).

Taulukko 19. Virkistyskalastajien majoittumistavat (%) vuonna 1982.

Majoittumistapa	Keskiarvo	Rannalta kalastajat	Soutupalveluja käyttäneet	Ohikulkijat
maksuton:				
telтта	29,9		16,5	
matkailuperävaunu	10,5		6,4	
mökki tms.	11,4		16,5	
muu	8,7		29,3	
YHTEENSÄ	60,5	77,6	68,7	66,8
maksullinen:				
telтта	7,3		2,1	10,3
matkailuperävaunu	3,2		1,4	2,6
mökki tms.	25,5		20,7	14,8
hotelli, motelli	2,2		5,7	4,8
muu	1,3		1,4	0,7
YHTEENSÄ	39,5	22,4	31,3	33,2
YHTEENSÄ	100 %	100 %	100 %	100 %

Noin joka kolmannella (29,3 %) soutupalvelujen käyttäjällä oli mahdollisuus asua maksuttomasti. Ohikulkijat suosivat telttailemista leirintäalueilla ja työmatkalla olevat yöpyivät hotellissa.

Utsjoen matkailuhotelli myikalastuskautena 1982 ns. lohipakettia, johon kuului kolmen vuorokauden täysihoito, majoitus sekä oman valinnan mukaan lohensoutua. Tästä syystä soudatettavien keskuudessa oli hotelliin majoittuneita keskimääräistä enemmän (taulukko 19).

Taulukossa 20 ovat virkistyskalastajien majoittumisen myötä kuntaan tulleet rahamäärät.

Taulukko 20. Virkistyskalastajien majoittumiskustannukset vuonna 1982.

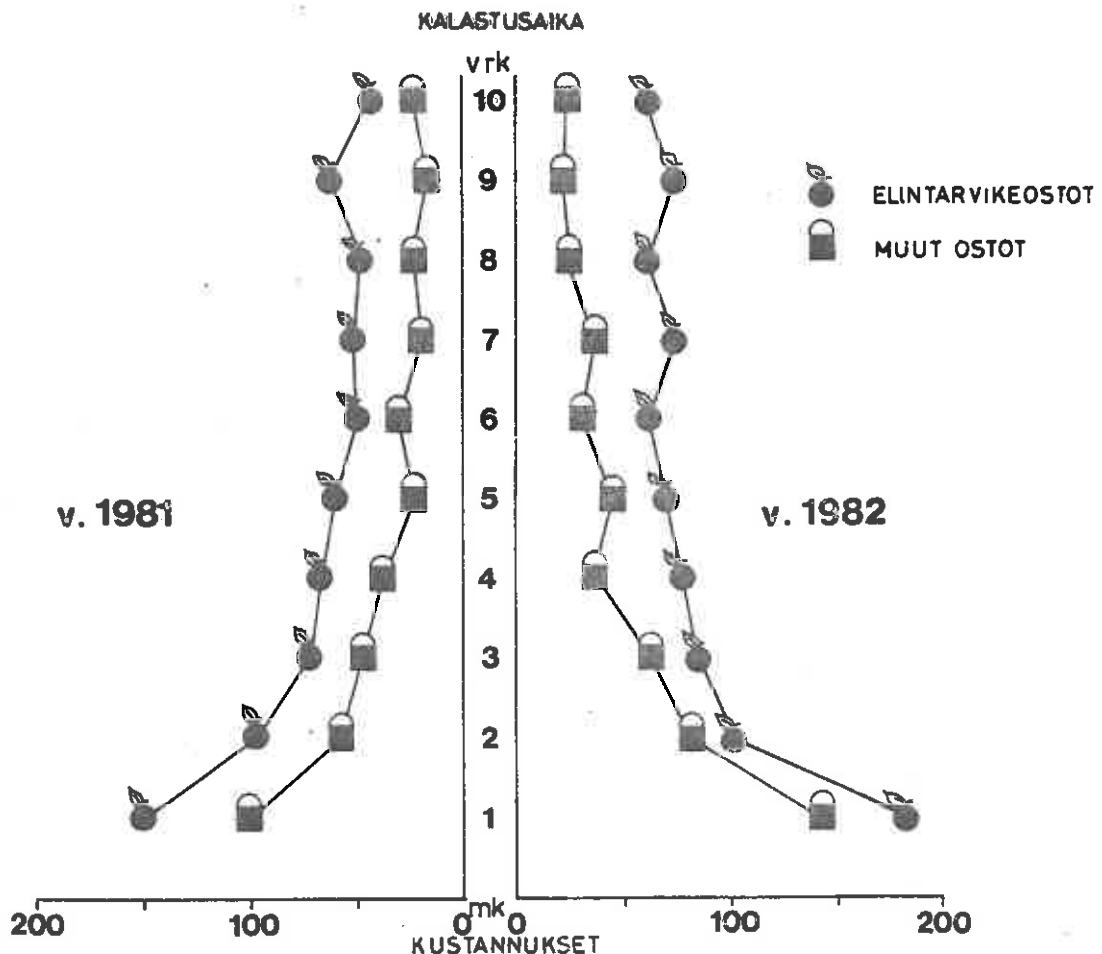
Majoittumistapa	n	Keskimäärin mk / henkilö	Arvioitu yhteensä mk
Maksuton	873	-	-
Maksullinen:			
telтта	105	47	22 790
matkailuperävaunu	47	109	23 330
mökki tms.	368	256	436 180
hotelli, motelli	32	291	43 560
muu	19	208	17 790
Maksuton ja maksullinen	99	164	74 830
YHTEENSÄ	1 543		618 480

Vuoden 1981 tiedusteluissa kysymys majoittumistavoista oli puutteellinen, eikä siinä otettu huomioon ilmaisyöpymisiä. Siksi ko. vuoden arvioitu majoittumiskustannus (830 400 mk) on yliarvioitu.

6.7.3. Elintarvikekustannukset

Virkistyskalastajat käyttivät Utsjoen kunnassa rahaa eniten elintarvikeostoksiin. Vuorokautta ja henkeä kohden kulutettu rahamäärä väheni kalastusajan pidentyessä, mikä voidaan tulkita siten, että kauemmin joella kalastavat ostavat kerralla paljon, mikä tulee vuorokautta kohden edullisemmaksi (kuva 23). Voidaan myös perustellusti otaksua, että kalastajat ostavat jo matkan varrelta tarvitsemiaan elintarvikkeita.

Virkistyskalastajat ostivat Utsjoen kunnan kaupoista elintarvikkeita yhteensä 1 976 600 markalla (1 412 800 markalla vuonna 1981). Virkistyskalastajien henkilökohtaiset ruokaostokset olivat keskimäärin 277 markan suuruiset.

Kuva 23. Tenojoen virkistyskalastajien elintarvikeostosten ja muiden ostosten aiheuttamat kustannukset kalastusvuorokautta kohden vuosina 1981 ja 1982.

6.7.4. Muut kustannukset

Muita tarvikkeita virkistyskalastajat ostivat Utsjoella keskimäärin 139 markalla henkeä kohden (134 markalla henkeä kohden vuonna 1981). Muihin tarvikkeisiin laskettiin kuuluvaksi mm. matkamuuistot, venemoottorin polttoaineet ja kalastustarvikkeet.

Lyhyen kalastusajan virkistyskalastajat ostivat muita tarvikkeita keskimäärin eniten (kuva 23). Muita tarvikkeita Utsjoen kunnasta ostettiin yhteensä 991 580 markan arvosta (vuonna 1981 800 900 mk).

6.8. Varsinaiseen lohenkalastukseen liittyvät kustannukset

6.8.1. Kalastusluvut

Vuonna 1982 Suomessa kertyi Tenojoen kalastuspiirin alueella kalastuslupatuloina 981 570 markkaa, josta noin puolet siirrettiin kalastus-sopimuksen mukaisesti Norjan valtiolle ja toinen puoli jaettiin Tenojokivarren kalastuskunnille, lääninhallitukselle, kalastuksen valvontaan sekä kalakantojen tutkimiseen. Vuodesta 1983 lähtien Tenojoen lohikalakantojen velvoitetutkimukset on rahoitettu valtion budjettivaroin.

6.8.2. Veneenvuokrauskustannukset

Tenojoen kalastuspiirissä ulkopaikkakuntalaiset virkistyskalastajat joutuvat vuokraamaan rekisteröidyn veneen paikkakuntalaiselta, mikäli aikovat kalastaa veneestä. Veneenvuokra vuorokautta kohden vaihteli sen mukaan, oliko veneessä vakiovarusteena perämoottori vai vuokrat- tiinko pelkkä vene. Polttoainekustannuksista vastasi yleensä vuokraa- ja itse.

Vuokrataso oli kirjava ja siihen vaikuttivat myös henkilökohtaiset ystävyys- ja tuttavuussuhteet. Esimerkiksi usealla Utsjoella kesämökin omistavalla ulkopaikkakuntalaisella on oma vene rekisteröitynä utsjoke- laiselle, jolla on ko. veneeseen vapaa käyttöoikeus. Oikean omistajan tullessa lohestamaan hänellä on etuoikeus käyttää venettä veloitukset- ta.

Tiedustelujen veneenvuokrauskysymyksissä oli puutteellisuuksia, esim.

- vuonna 1981 ei kysytty oman moottorin käyttöä, jolloin vain 6,4 % vastaajista oli oma-aloitteisesti ilmoittanut ko. tiedon (vuonna 1982 oman moottorin toi 60,5 % vastaajista).

- kumpanakaan vuonna vastaajat eivät ilmoittaneet veneenvuokraa vuorokaudelta henkilökohtaisena kustannuksena, vaan vuokra oli koko kalastusryhmän vuokraajalle maksama vuorokausihinta.

Edellä mainituista puutteellisuuksista johtuen veneenvuokrauskustannukset vuodelta 1981 ovat suuntaa-antavia.

Tutkimusvuosien aikana veneiden vuokrataso oli kohonnut. Vuonna 1982 jo pelkästä veneestä oli maksettava 45 markkaa ja moottorilla varustetusta veneestä 70 markkaa vuorokaudelta. Veneenvuokrina kuntaan tuli yhteensä n. 480 000 mk (390 000 markkaa vuonna 1981) (taulukko 21).

Taulukko 21. Virkistyskalastajien veneenvuokrauskustannukset vuosina 1981 ja 1982.

	Veneen varustetaso		Yhteensä
	Vene + moottori	Vene	
Vuokratut vuorokaudet	1 911	7 600	9 511 (8 837)
Keskimääräinen veneenvuokra mk/vrk	70	45	
Veneenvuokrauskustannukset yhteensä mk	133 770	342 000	475 770 (392 800)

6.8.3. Soutupalvelukustannukset

Soutupalveluun sisältyy paikkakuntalainen soutaja, moottoriveneen käyttö polttoaineineen sekä joissain tapauksissa myös käytettävät kalastusvälineet. Näitä palveluja käytti yhteensä 620 henkilöä (505 henkilöä vuonna 1981).

Peritty soutumaksu vaihteli mm. soutuajan mukaan. Vuorokausimaksu, käytännössä korkeintaan 8 tuntia soutua, oli keskimäärin 250 mk (190 mk vuonna 1981).

Taulukko 22. Virkistyskalastajien soutukustannukset vuosina 1981 ja 1982.

	1981	1982
Keskimääräinen soutumaksu mk /vrk	190	250
Soutupalvelun käyttäjiä	505	620
Soutukustannukset yhteensä (mk)	234 930	333 500

Soutupalvelun kirjoittamaton laki on, että saadusta saaliista puolet kuuluu soutajalle. Useimmat (vuonna 1981 63,5 % ja vuonna 1982 78,6 %) soutupalveluja käyttäneistä lohensaajista oli pitänyt lohien kokonaan itsellään eli ostanut soutajalta tämän osuuden.

Taulukko 23. Soutupalveluja käyttäneiden lohisaaliin jako vuosina 1981 ja 1982.

	1981	1982
Lohisaalis (kg)	2 308	2 348
Virkistyskalastajien saama osuus (kg)	1 154	1 174
Soutajien saama osuus (kg), josta	1 154	1 174
soutajille jäi	46.1 %	31.4 %
soudettavat ostivat (kg)	622	805
(mk)	24 880	32 200

Soutupalvelun yhteydessä ostetun lohien kilohinta oli huomattavasti alhaisempi kuin muutoin kalastajalta ostettaessa eli noin 40 mk/kg.

Tarkkoja soutupalvelukustannuksia on vaikea laskea, koska hyvin yleistä on, että ainakin osa soutukorvauksista annetaan jonakin muuna hyödykkeenä kuin rahana.

6.8.4. Lohen osto

Vuoden 1982 tiedusteluun vastanneista virkistyskalastajista 13,3 % (vuonna 1981 7,5 %) oli ostanut lohta Utsjoelta. Virkistyskalastajien turvautuessa ostolohkeen se ostettiin mieluummin kalastajalta kuin kaupasta. Tällöin lohi saatiin halvemmallalla ja tuoreempaa (taulukko 24).

Taulukko 24. Virkistyskalastajien ostama lohi.

		1981	1982
Kaupasta:	ostajia	160	228
	ostolohta (kg)	957	1 875
	(mk)	51 300	108 000
Kalastajalta:	ostajia	269	719
	ostolohta (kg)	2 174	5 667
	(mk)	106 960	297 510
Lohiostot yhteensä (mk)		158 260	405 510

Ostolohen keskihinta kaupasta ostettuna oli 57,6 mk/kg (vuonna 1981 53,6 mk/kg) ja kalastajalta 52,5 mk/kg (vuonna 1981 49,2 mk/kg).

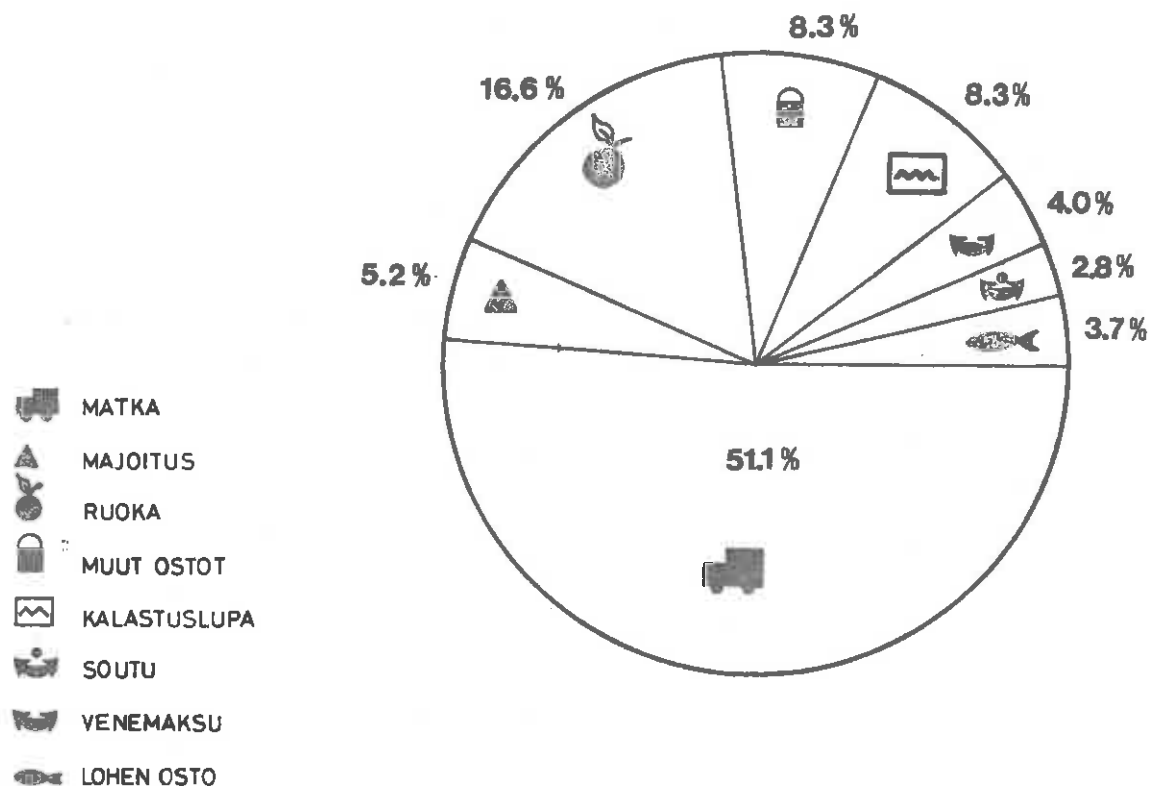
6.9. Tenojoen Suomen puoleisen virkistyskalastuksen arvo

Kalastusmatkan kokonaiskustannukset:

		1981	1982
Matkakulut		?	6 089 110
Majoittumiskulut		830 400	618 480
Elintarvikeostot		1 412 800	1 976 600
Muut ostot		800 900	991 580
Lupakustannukset		644 620	981 570
Luvanmyyntipalkkiot		29 520	47 140
Veneenvuokrakulut		392 800	475 770
Soutupalvelukulut		234 930	333 500
Lohen ostot	soutajalta	24 880	32 200
	kalastajalta	106 960	297 510
	kaupasta	51 300	108 000
Yhteensä		4 529 110	11 951 460

Tenojoen virkistyskalastajien keskimääräinen matkabudjetti vuonna 1982 koostui seuraavista menoeristä (kuva 24):

- matkakulut	850
- majoittumiskulut	87
- elintarvikekulut	277
- muut ostoskulut	139
- lupakulut	138
- veneenvuokraus	66
- soutupalvelu	47
- lohen osto	61
Yhteensä	1 665 mk

Kuva 24. Tenosjoen virkistyskalastajien keskimääräinen matkabudjetti vuonna 1981.

Usein, kun vesistölle joudutaan arvioimaan rahallinen arvo, se tehdään vasta silloin, kun vesistö on joko valjastettu tai sen käyttöä on muutoin rajoitettu. Laskentaperusteina käytetään tuolloin menetettyä

kalansaalista ja rakentamalla saatuja kilowattitunteja. Vesistön virkistysarvo on vaikeasti hinnoiteltavissa, koska kalastuskokemusten objektiivinen hinnoittelu on mahdotonta.

Tenojoen Suomen puoleiselle virkistyskalastukselle voidaan arvioida karkea virkistysarvo sen perusteella, mitä ulkopaikkakuntalaiset virkistyskalastajat olivat valmiita maksamaan "tuloksettomasta" (= saadun lohisaaliin arvo vähennetty kalastukseen käytetystä rahamäärästä) lohenkalastuksesta. Kaikki Tenojoella kalastaneet eivät tulleet ensisijaisesti lohenkalastukseen, vaan noin 25 % kävijöistä oli läpikulkumatalla, työmatkalla tai muun syyn takia Utsjoen kunnassa. Kun lasketaan yhteen taulukon 25 mukaisesti ensisijaisten lohenkalastajien matka-, majoitus- ja muiden tarvikkeiden kustannukset sekä lisätään tähän kaikkien virkistyskalastajien itse kalastukseen uhraamat markkamäärät, saadaan arvioiduiksi virkistyskalastuslohen hankintakustannuksiksi 316 mk/kg. Vähentämällä tästä kilohinnasta lohen keskimääräinen kilohinta (50 mk) saadaan 266 mk, jota voidaan kutsua yhden lohikilon onginnan virkistysarvoksi. Virkistyskalastuslohen kalastuskustannukset ovat noin 6,3 -kertaiset verrattuna saaliin arvoon.

Taulukko 25. Lohenkalastuksen virkistysarvo Tenojoen Suomen puoleisella kalastusalueella vuonna 1982.

Kustannustekijä	mk
Matkat	3 929 300
Majoitus	544 700
Muut tarvikkeet	727 800
Kalastusluvut	981 600
Luvanmyyntipalkkiot	47 100
Veneenvuokrat	475 800
Soutupalvelut	330 500
Yhteensä	7 036 800
Virkistyskalastajien saaman lohisaaliin arvo = 22 250 x 50	- 1 112 500
Virkistysarvo	5 924 300

Vuonna 1982 Tenojoen Suomen puoleinen virkistysarvo oli 5,9 milj. mk.

6.10. Virkistyskalastajien mielipiteitä

6.10.1. Kalastuksen järjestäminen

Yleensä virkistyskalastajat olivat melko tyytyväisiä kalastusoloihin. Viikkorauhoitus katsottiin erittäin tarpeelliseksi nimenomaan sekä pato- että verkkokalastusta rajoittavan vaikutuksen vuoksi. Viikkorauhoitus sunnuntaista maanantaihin ei haitannut uistinkalastusta. Vuonokalastukseen toivottiin lisärajoituksia.

Rannalta kalastavat toivoivat useampia uistimenheittopaikkoja sekä sääntömuutoksia niin, että pienemmät perhot ja perhopainot tulisivat sallituiksi. Nykyinen sääntö sallii ulkopaikkakuntalaisen vapa- ja uistinkalastuksen rannalta Alakönkään yläosassa, Yläkönkäällä ja Inarinojoella Matinkönkästä ylöspäin, köngäs mukaan lukien, maastoon asetettujen kilpien mukaisesti.

Paikkakuntalaisilla on ns. "venemonopoli", mistä syystä veneen vuokraa pidettiin yleisesti melko kalliina veneen kuntoon nähden. Vuokrausmenettelyä arvosteltiin siitäkkin syystä, että paikkakuntalaiset myyvät mieluummin ns. vuokrapaketin (= vene, perämoottori, mökki). Kustannuksia vähentääkseen kalastajat toivat oman perämoottorin mukanaan.

Etenkin ensikertalaiset virkistyskalastajat toivoivat opastusta ja neuvontaa eli "kirjoittamattomat säännöt olisi syytä kirjoittaa". Tietoa haluttiin vene- ja soutajavuokrauksen ohella itse kalastustavoista kuten esim. ohituksista laskussa, moottorilla ajosta, vuorottelusta ja ajoväylästä. Ensikertalaisten ohjausta toivoivat paikkakuntalaisten ohella useamman kerran Tenojoella käyneet virkistyskalastajat, jotka häiriintyivät taitamattomista kalastajista. Ilmeisesti opastus olisi käytännöllisintä antaa veneen vuokrauksen yhteydessä ja samassa yhteydessä vuokraaja voisi tarkistaa vesille aikovan kalastusluvan.

6.10.2. Kalastusluvat

Virkistyskalastusluvan hintaa (50 mk/vrk) piti 58 % vastaajista sopivana ja 2 % virkistyskalastajista oli valmiita maksamaan enemmänkin perustellen, että luvan hinta verrattuna kalastusmatkan kokonaiskustannuksiin oli pieni. Kalastuslupaa pitivät kalliina ne kalastajat, jotka eivät olleet saaneet lainkaan saalista, eli konkreettista vastiketta lupamaksulle.

Tenojoen kalastussopimuksen 7. artiklassa mainitaan, että "Mikäli kalakantojen tila ja kalastuksen harjoittaminen niin vaativat, voidaan

valtakuntain rajana olevassa vesistön osassa kalastusalueen jokilaaksojen ulkopuolella asuvien henkilöiden ts. virkistyskalastajien kalastusta vavalla ja vieheellä rajoittaa tiettyyn määrään lupia vuorokautta kohti, tai kokonaan kieltää se tarkemmin määriteltävien jokiosuuksien osalta". Osa virkistyskalastajista ilmaisi tyytymättömyytensä kalastuksen ruuhkautumiseen ja suositteli kalastajamäärän ajallista ja alueellista rajoittamista. Toisena kalastuspainetta tasaavana ehdotuksena mainittiin lupahintojen porrastaminen kalastuspiirin eri alueille. Etenkin Skiehtsam- ja Inarijoelle toivottiin halvempaa vuorokausilupamaksua, koska siellä lohensaantikin on epätodennäköisempää.

6.10.3. Valvonta

Kalastuksen valvontaa toivoi 58 % vastaajista huomattavasti tiukemmaksi ja sen toivottiin yltävän norjalaisten valvonnan tasolle. Virkistyskalastajien mielestä huomiota pitäisi kiinnittää paikkakuntalaisten verkkokalastukseen ja syyskulutukseen. Todennäköisesti luvattomia virkistyskalastajia on vähän, ja rikkomukset ovatkin väärin välineiden käyttöä väärillä paikoilla ja sallitun 10 vuorokauden kalastusajan ylityksiä.

Osasyynä luvattomalla rantaosuudella onkimiseen on sallittujen kalastuspaikkojen puutteellinen maastomerkintä. Luvanmyyntipisteissä annetaan vain viitteellinen tieto kalastusalueen sijainnista ja esim. Alakönkäällä kalastusalueen rajoja osoittavat kilvet olivat vain jokirannassa eivätkä tien vieressä.

6.10.4. Kalakannat

Kesän 1981 sääolot runsaine sateineen suosivat nimenomaan lohen vapa- ja viehekalastusta. Niinpä enemmistö virkistyskalastajista (64 %) piti lohikantaa hyvänä tai kohtuullisena. Muutamit saaliitta jääneet toivoivat lisää lohi-istutuksia tietämättä, että Tenojoen lohikantaa hoidetaan rauhoitusajoilla, pyyntivälineitä ja kalastusmaksuja säätelemällä, eikä istutuksin.

Perhokokorajoitus ehdotettiin poistettavaksi, koska harjuksen saaminen koettiin liian vaikeaksi. Lohenpoikasten ei uskottu tarttuvan pikkuperhoihin.

6.10.5. Palvelut

Virkistyskalastajista n. 70 % oli tyytyväisiä kunnan tarjoamiin palveluihin. Palvelutasoon tyytymättömät kalastajat toivoivat kunnollisia leirintäalueita mukavuuksineen (wc:t, saunat, pesutilat, keittokatokset) tai lisää mökkimajoitusta. Ensikertalaiset kokivat oudoksi majoittumisen jokivarren kalastajien pihapiiriin etenkin, kun tällaisesta leiriytymistavasta ei tienvarressa ilmoitettu. Aiemmin Tenojoella käyneille kalastajille em. majoittuminen oli niin tuttua, että mahdollisiin puutteisiin osattiin varautua jo etukäteen. Yleensä kaivattiin tiedotusta majoittumismahdollisuudestasekä soutu-, vene- ja kalastusvälinepalveluista.

6.10.6. Ympäristö

Yleensä ympäristö koettiin puhtaana ja kauniina sekä hyvänä lomanviettopaikkana. Tenojoen "villeille" leiriytymispaikoille toivottiin parempaa jätehuoltoa. Jos Alaköngkään kalastuspaikalle olikin saatu roskapönttö ja käymälä, niin niiden tyhjentämisestä ei huolehdittu riittävän usein. Yläköngästä pidettiin vieläkin ongelmallisempänä. Ohjattu leirintäpitäisi mahdollisesti jokivarren siistimpänä ja maastoon kohdistuva kulutus keskittyisi vain tietyille alueille.

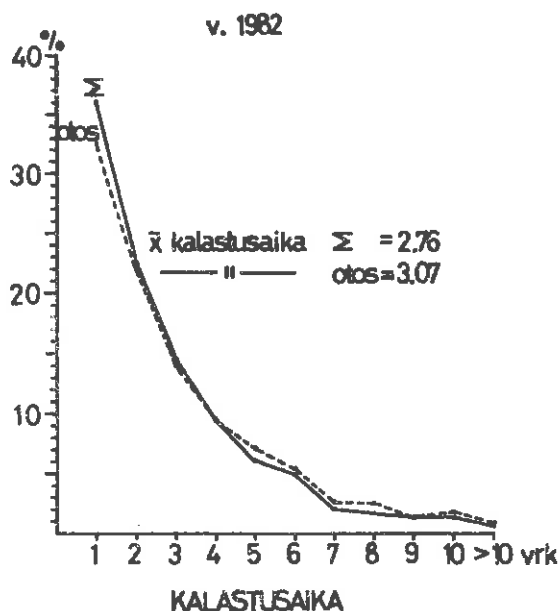
Mielipide jostakin Tenojoen kalastukseen liittyvästä asiasta ilmaistiin seuraavasti:

v. 1981	1 046 henkilöä	(49,5 % tiedusteluun vastanneista)
v. 1982	773 "	(49,4 % ")

Taulukko 26. Virkistyskalastajien mielipiteitä Tenojoen kalastuspiirin kalastuksesta vuosina 1981 ja 1982.

	1981		1982	
	n	%	n	%
Kalastuksen järjestelystä				
- Viikkorauhoitus hyvä	65	2,0	32	1,3
huono (liian lyhyt)	3	0,1	19	0,8
- Vuonokalastusta liikaa	51	1,5	15	0,6
- Verkko- ja patokalastusta liikaa	39	1,1	31	1,2
- Rannaltakalastusalueita lisää	130	3,9	155	6,4
- Kalastusalueet merkittävä paremmin	29	0,9	45	1,8
- Perhopaino sallittava	12	0,4	15	0,6
- Pienempi perhokoko sallittava	53	1,6	34	1,4
- Lisää tiedotusta kalastustavoista, ajoväylistä, rauhoitusajoista ja vuorottelusta	84	2,5	67	2,7

	1981		1982	
	Mielipiteet			
	n	%	n	%
<u>Veneistä</u>				
- Huonokuntoisia	21	0,6	12	0,5
- Veneenvuokra kallis	86	2,5	73	3,0
- Veneenvuokraus hankalaa	46	1,3	18	0,8
- Oman veneen tuonti sallittava	24	0,8	9	0,4
- Tarpeetonta ajamista	24	0,8	14	0,6
<u>Kalastusluvista</u>				
- Hinta sopiva	354	10,6	172	7,1
- kallis	247	7,4	273	11,3
- alhainen	13	0,4	19	0,8
- Lisää luvanmyyntipaikkoja	12	0,3	6	0,2
- 10 vrk:n kalastusaika liian lyhyt	12	0,3	11	0,5
- Halvempia erityislupia (naisille, lapsille, invalideille, kesämökkiläisille)	30	0,9	26	1,0
- Halvempi kausilupa (viikkolupa)	7	0,2	2	0,1
- Kalastuslupia sivuvesiin	4	0,1	12	0,5
<u>Valvonnasta</u>				
- Sopiva tai ainakin tyydyttävä	172	5,1	155	6,4
- Huono	241	7,2	114	4,7
Luvatonta kalastusta:				
- rannaltaheittopaikkojen ulkopuolella	10	0,3	7	0,3
- ylivuorokausia	3	0,1	2	0,1
- syyskulkutusta	20	0,6	10	0,4
- verkotusta rauhoitusaikana	10	0,3	7	0,3
- syöttikatkan käyttöä Norjassa	2	0,1	1	0,1
<u>Kalakannasta</u>				
- Lohikanta hyvä	87	2,6	101	4,2
- huono	37	1,1	70	2,9
- vaikea sanoa	25	0,8	44	1,8
- Istutuksia lisää	3	0,1	-	-
- Harjasta saatava kalastaa tehokkaammin	27	0,8	-	-
<u>Palveluista</u>				
- Palvelutaso kohtuullinen	207	6,2	140	5,8
- parantamisen varaa	79	2,4	58	2,4
- Hintataso korkea	55	1,7	21	0,9
- Polttoaineenmyyntiä illalla	5	0,1	6	0,2
- Pakastuspalvelua	3	0,1	-	-
- Lisää mökkejä, vuokrattavia veneitä	22	0,6	33	1,4
- Soutaja- tms. tietoja	36	1,1	2	0,1

Kuva 26. Tenojoen virkistyskalastustiedustelun otosluotettavuus kalastusajan mukaan vuonna 1982.

Veneen vuokrausajaksi laskettiin se aika, joksi kalastuslupa oli lunnastettu. Jos oli kalastettu sekä rannalta että veneestä, niin lupavuorokausimäärä puolitettiin.

Veneen vuorokausimaksuksi vastaajat olivat ilmoittaneet usein venekohtaisen vuorokausimaksun, eivätkä pyydettyä henkilökohtaista vuokranosaa. Korjaus tehtiin puolittamalla maksetut venevuorokaudet niiden kalastajien osalta, jotka ilmoittivat kalastaneensa ryhmänä. Jos veneen vuokranneelta kalastajalta puuttui tieto vuokrahinnasta, niin silloin käytettiin otoksen keskiarvoa.

Soutupalvelua käyttäneen mahdollinen puuttuva tieto maksetusta palkkiosta täydennettiin otoksen keskiarvolla.

Majoittumistavoissa selvitettiin vuonna 1982 sekä maksullinen että maksuton majoittuminen. Maksullisen majoittumisen mahdollisissa puuttuvissa kustannustiedoissa käytettiin otoksen keskiarvoa.

7. Tenojoen virkistyskalastuksen erityispiirteitä

7.1. Miten vapaa-ajan kalastus virkistää

Virkistys on luonnehdittu kokemukseksi ja mielihyväksi, jonka saa jo pelkästään osallistumalla johonkin, esim. kalastukseen riippumatta siitä, saako saalista vai ei (HAMMITT 1980). Virkistyskalastus on erinomainen

rentoutumiskeino. Tehokkaan ajankäytön ja kaupungistuneen elämänmuodon vastapainoksi halutaan ainakin osaksi loma- ja vapaa-aikaa lähemmäksi luontoa ja ajattomuutta. Virkistyskalastus uudessa ympäristössä on vahva vaihtoehto silloin, kun kesämökkilomailu koetaan liian passiiviseksi, kotiympäristö ei tarjoa hyviä kalavesiä tai varsinainen matkailu katsotaan liian paljon liikkumista vaativaksi.

Virkistyskalastuksen lisääntyminen ei ole ainoastaan suomalainen tai pohjoismainen ilmiö, vaan suuntaus on yleismaailmallinen. Neuvostoliitossa virkistyskalastuskerhot ovat järjestäytymässä kansalliseksi yhdistykseksi ja Yhdysvalloissa liikutellaan valtavia rahamääriä vapaa-ajankalastuksen ympärillä (STERKIN 1978, ADAMS 1979). Eurooppalaisen mittakaavan mukaan virkistyskalastus on suosituinta Pohjoismaissa, sillä jopa puolet 15-75 -vuotiaasta väestönosasta Suomessa, Norjassa ja Ruotsissa ottaa osaa vapaa-ajankalastukseen (GORTER 1981). Virkistyskalastuksen lähes täydellisen miesvaltaisuuden huomioon ottaen arvio, ainakin Suomen osalta, tuntuu liian suurelta. Norjassa ahkera kalastusharrastus ei tunnu niinkään liioitellulta, etenkin, kun merikalastus pitkin rannikkoa on mahdollista.

Suomalaisten kalastajien suosimasta Näätämöjoen lohenkalastuksesta on tehty vastaavanlainen virkistyskalastusselvitys, jossa kysyttiin mm. ensisijaista syytä tulla kalastamaan ko. vesistöön. Kalastajat vastasivat seuraavasti (GORTER 1981):

- kalaisa vesi	33 %
- puhdas luonnonmaisema	17 %
- rauhallinen lomapaikka	16 %
- ystävällinen ympäristö	3 %
- tapa	3 %

Aivan samansuuntaisten syiden voidaan otaksua houkuttelevan virkistyskalastajia Tenojoen kalastusalueelle. Tenojokivarressa virkistyskalastaja voi seurata oman kalastuksensa ohella perinteistä lohen pato-pyyntiä ja varhain kesäkuussa kulkutusta eli ajoverkkokalastusta. Joki-varren miljööstä löytää vielä paikoitellen piirteitä saamelaiskulttuurista ja luontaistaloudesta. Pohjoisen elämänmuodon seuraaminen voi sinälläänkin rikastaa ulkopaikkakuntalaista. Tenojoen luonnonmaisema on rauhallinen ja se tarjoaa tunturi- ja jokielementeillään suurpiirteisyyttä. Ja ennen kaikkea Tenojoella on vielä luonnonvaraisen lohen ka-

lastusmahdollisuus. Suomessa Tenojoki on Näätämöjoen ohella ainoa konnaan luonnonvarainen lohijoki, joten virkistyskalastuspaine tästäkin syystä on suuri.

7.2. Virkistyskalastuksen vaikutus Utsjoen kunnan elinkeinoelämään

Utsjoen kunnan ammatissa toimivan väestön elinkeinonjakauma vuonna 1980 oli seuraava:

	henkilöitä	%
Yhteiskunnalliset palvelut	210	35,3
Tukku- ja vähittäiskauppa	111	18,7
Rakennustoiminta	98	16,5
Maa- ja metsätalous, kalastus ja metsästys	80	13,4
Julkinen liikenne, tietoliikenne	36	6,0
Sähkö- ja vesihuolto	14	2,4
Teollisuus	11	1,8
Rahaliikenne	7	1,2
Elinkeino tuntematon	28	4,7
Yhteensä	595	100 %

Valtaosa Utsjoen kunnan ammatissa toimivasta väestöstä toimii yhteiskunnallisella sektorilla. Vain hieman runsaat 10 % Utsjoen kunnan väestöstä saa pääasiallisen toimeentulonsa maa- ja metsätaloudesta, poronhoidosta, kalastuksesta tai metsästyksestä.

Pohjoisen kunnan tärkeän elinkeinon, poronhoidon tuotto voi vaihdella vuosittain huomattavastikin. Utsjoella on kaksi paliskuntaa, joista toisen tuotto vuosina 1982-1983 oli 4 400 ruhoa, mikä vastaa 2 631 000 markkaa (vuonna 1981-1982 vastaava tuotto oli 1 565 000 mk; Kati Marilan suullinen tiedonanto). Poronhoitoelinkeino, joka perustuu lisäantyneestä talviruokinnasta huolimatta luonnonvaran uusiutumiskykyyn, on hyvin riskialtista ainakin siinä tapauksessa, että lihantuotossa pyritään poron ravintovarojen maksimaaliseen hyödyntämiseen. Poronhoidon tuotto Utsjoen kunnassa vaihtelee 3-5 miljoonaan markkaan vuosittain.

Ainoastaan luontaiselinkeinoilla eläminen on nykyaikana Utsjoellakin harvinaista. Henkikirjoittajalle annettujen vuoden 1982 tietojen mukaan paikkakuntalaisista vain muutama henkilö ilmoitti ammatikseen kalastaja-metsästäjä. Ammattikalastaja -nimitystä ei kunnassa juuri tunnusteta, vaikka tutkimuksen mukaan vuonna 1975 Utsjoella oli 116 ruokakuntaa, joilla kalastus oli tärkeysjärjestyksessä vähintään toinen vuotuisen bruttotulon muodostajista (TUUNAINEN et al. 1976).

Utsjoen kunnassa arvioitiin olevan n. 60 matkailutyöpaikkaa vuonna 1981. Koska kunta luokitellaan C-luokan matkailukeskukseksi eli Utsjoella katsotaan olevan käyttämätöntä matkailullista potentiaalia, olisi vetovoimaisia piirteitä kannattavaa kehittää edelleen (MEK 1978).

Pohjois-Norjaan menevä matkailijavirta kulkee pääasiassa Torniojokivartta Muonion ja Kilpisjärven kautta. Vähäisempi matkailijamäärä ylittää rajan Karigasniemestä tai Nuorgamista (MEK 1978). Suomen pohjoisimpien kuntien on houkuteltava turisteja muilla keinoilla kuin Norjaan vievillä valtaväylillä.

Luontonsa puolesta Utsjoen alue houkuttelee kesäisiä vaeltajia ja eräretkeilijöitä etupäässä Kevon luonnonpuistoon, mutta talvinen hiihtomatkailu on lähes olematonta. Retkeilijät eivät juuri tuo rahallista kohennusta kunnan elinkeinoelämään, koska he ovat hyvin omavaraisia. Vaeltajat majoittuvat omiin telttoihinsa ja metsähallituksen maksuttomiin autiomajoihin.

Tenojoen maisema- ja kulttuurikokonaisuutta voidaan pitää Utsjoen kunnan parhaana matkailuvalttina ja esimerkiksi joen ohjatun virkistyskalastuksen järjestäminen olisi kiireellisesti toteutettava, jotta suurempi osa kalastamaan haluavista matkailijoista jättäisi rahallista vastiketta kuntaan. Virkistyskalastuksen kehittämisen puolesta puhuvat myös ne tiedot, joiden mukaan läpikulkumatkaaja jättää pitempiaikaista virkistyskalastajaa vähemmän rahaa Utsjoen kuntaan.

Tenojoen kalastuspiirissä vuonna 1982 kalastaja käytti keskimäärin 815 mk. Rahankäyttö on ollut lähes saman suuruista myös Finnmarkin tunturialueen kalastajilla, joilla vastaava kulutus vuonna 1982 oli 533 mk (GORTER 1983). LOVIKAN & RAJAKALLION (1983) tutkimuksen mukaan Näätämöjoen Suomen puoleiset virkistyskalastajat kuluttivat kalastuslupaa kohden keskimäärin 460 mk, Tenojoella vastaava rahamäärä oli 510 mk. Sekä Finnmarkin tunturialueella että Näätämöjoella virkistyskalastajat leiriytyivät usein maksuttomasti jokamiehen oikeuksin.

Matkailun välittömin hyötyvaikutus näkyy kauppatoiminnassa. Matkailijoiden ostoksiinsa käyttämät rahat saattavat olla se marginaalitulon lähde, jonka ansiosta kauppa voi jatkaa toimintaansa tai laajentaa toimialaansa, mistä pitkällä aikavälillä hyötyvät muutkin kuin palveluammatissa toimivat paikkakuntalaiset (Komiteanmietintö 1973, KERA 1981). Virkistyskalastajien myötä pääasiassa kahden kuukauden kuluessa Utsjoen kunnan kauppoihin tuli 2 968 180 markkaa vuonna 1982. Kunnan kahden erillistaajaman Nuorgamin ja Karigasniemen liikkeet perustavat liike-

vaihtonsa vilkkaaseen rajakauppaan ja virkistyskalastusmatkailun elvyttävä vaikutus kohdistuu eniten Utsjoen kirkonkylän palveluelinkeinoihin.

Virkistyskalastuksen välillinen tuotto kohdistuu yleensä muille ta-
hoille kuin paikallisille kalastajille, mutta Tenojokivarressa tilanne
on osittain poikkeuksellinen. Kasvavan virkistyskalastuksen myötä osa
utsjokelaisista kalastajista on suuntautumassa ns. välilliseen lohenka-
lastukseen eli Tenojokivarren asukkaat tarjoavat lohestamaan tuleville
virkistyskalastajille soutu-, majoitus- ja venevuokrauspalveluja.

Mielipiteistä päätellen Tenojoen virkistyskalastajien keskuudessa
oltaisiin halukkaita maksamaan paremmasta palvelusta, vaikka jokamiehen
leirioikeutta ja vapautta arvostettiinkin, ja toisaalta tarjottujen pal-
velujen hintatasoa pidettiin korkeana. Yksi virkistyskalastajia hyö-
dyttävä parannus olisi selkiytyneemmän leiriytymisen organisointi, mikä
lisäisi kuntaan majoituspalvelujen kautta tulevaa rahamäärää. Nyt ka-
lastajista yli puolet oli majoittunut jokivarteen maksuttomasti ja
otaksuttavasti suuri osa heistä on valmiita maksamaan pienistä palve-
luista, kuten esim. jätehuollosta, saunasta ja keittomahdollisuuksista,
joita varsinainen leirintäalue tarjoaisi. Leirintäaluetta tai -aluei-
ta paremman tulolähteen tarjoaisi mökinvuokrauspalvelu.

Erityisen ongelmalliseksi, "villiksi" leirialueeksi on osoittautunut
Alakönkään kalastusalueen seutu, jota metsähallitus huoltaa. Ko. alu-
een vuosittaiseen puhtaanapitoon kuluu noin 5 000 markkaa, mutta tämä-
kin summa on ilmeisesti liian niukka, koska heinäkuun ruuhkaviikolla
usean kerran tapahtuva roskien kuljetus on kalastajien mielestä riittä-
mätöntä. Metsähallitus on alustavasti tarjonnut aluetta vuokralle,
tarkoituksena ratkaista kerralla sekä leirinnän ongelmat että siihen
liittyvät huoltotyöt, mutta toistaiseksi halukkaita vuokraajia ei ole
ilmaantunut.

Sisävesien virkistyskalastuksen taloudellisesta merkityksestä on tu-
lossa yhä useammilla alueilla huomattavampi kuin ammattikalastuksesta.
Kansainvälisessä sisävesikalastuskokouksessa on päädytty siihen, että
vesiekosysteemin järkevin käyttö on sen kalavarojen monipuolinen hyö-
dyntäminen. Ja virkistyskalastus Länsi-Euroopan maissa on ehkä järkevin
tapa hyödyntää näitä kalavaroja (EIFAC 1980). Suomalaisten virkistys-
kalastajien kalamatkat vuonna 1982 kaikkine kustannuksineen Finnmarkiin
tulivat GORTERin (1983) mukaan maksamaan keskimäärin 191 markkaa. Sa-
mana vuonna Tenojoen lohenkalastusmatkojen keskimääräiset kustannukset
olivat 1 665 markkaa.

Utsjoen kunnassakin tulisi olla valmiutta havaita, että osa paikallisesta väestöstä voisi ansaita enemmän myymällä virkistyskalastuspalveluja kuin kalastamalla itse joella. Kalastuselinkeino nopea muuttaminen tähän suuntaan vaatii mm. yrittäjäkoulutusta ja asenteiden muuttamista. Toisaalta päämääränä ei saa olla myöskään joen yksinomaisen virkistyskalastuskäyttö, koska paikallinen perinteinen kalastus on eräs saamelaiskulttuurin tärkeä ilmenemismuoto.

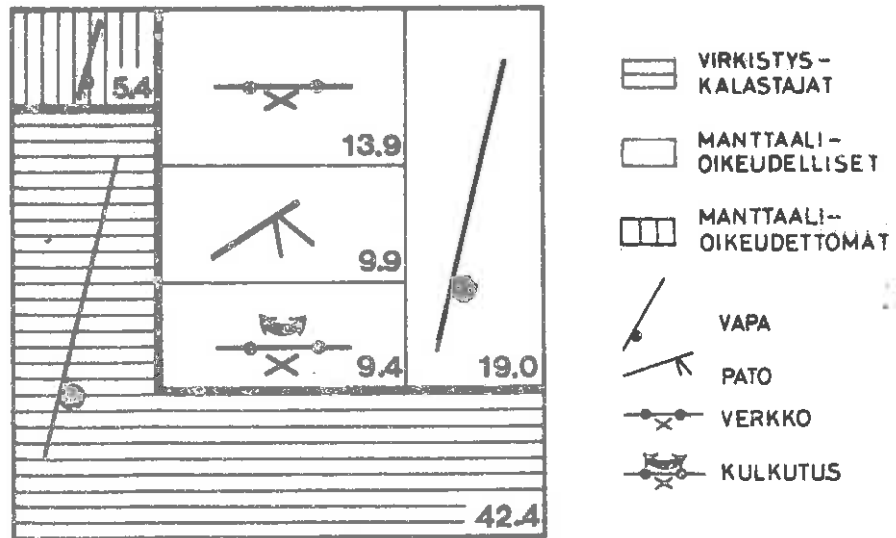
7.3. Kalastussopimuksen tavoitteiden toteutuminen

Tenojoen kalastuspiirin kalastussopimuksen tavoitteiden mukaisesti on:

- tärkeätä säilyttää ja lisätä Tenojoen lohikantaa turvaamalla lohen pääsy mereltä kutupaikoille asti
- turvattava paikkakunnan väestön lohenkalastukseen perustuva elinkeino
- varattava kohtuullinen osuus lohenkalastuksesta urheilukalastajille

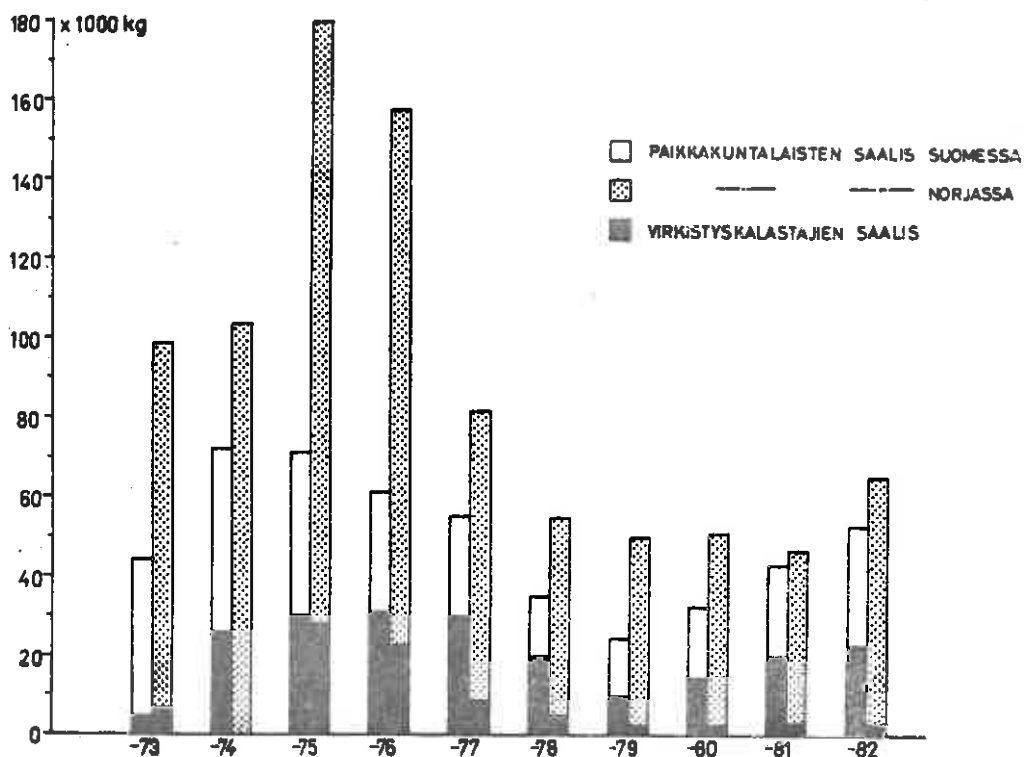
Joessa tapahtuvan kalastuksen aiheuttamaa vakavaa haittaa itse pyyntikohteelle - tässä tapauksessa Tenojoen lohikannalle - ei ole ollut vielä havaittavissa. Virkistyskalastajien kalastus on kohdistunut lukumääräisesti eniten pienikokoiseen loheen (tittiin ja lohijalkaan), joka on hinnaltaan halvempaa. Pikkulohi on suurimmaksi osaksi sivujoien lohikantaa. Paikkakuntalaisten kalastajienpyydystämä pato- ja verkkolohi on kookkaana kalana taloudellisesti ja biologisesti arvokkaampaa saalista. Mikäli Tenojoen lohikantaa uhkaa jokin pyyntimuoto, voidaan syitä etsiä ensisijaisesti voimistuneesta merikalastuksesta ja vasta sitten jokikalastuksesta kaikkine muotoineen.

Virkistyskalastajien saama lohisaalis on ollut tiedustelujen mukaan viime vuosina lähes puolet joen Suomen puolen kokonaislohisaaliista. Vuonna 1982 Utsjoen kuntalaisten lohisaaliista suurin osa oli vavalla pyydystettyä. Kalastuskausi oli poikkeuksellisen oikukas alituisine vedenkorkeuden vaihteluineen, jolloin patoja ei saatu pyytäviksi. Lohen kulutus saalis oli kuitenkin normaalia parempi (kuva 27). Norjassa ulkopaikkakuntalaisten virkistyskalastus Tenojoella on hyvin vähäistä, sillä heidän lohisaaliinsa oli 4,6 % kokonaislohisaaliista vuonna 1982. Norjassa kalastusoikeudettomat paikkakuntalaiset saivat samana vuonna 34,1 % kokonaislohisaaliista (FERMANN 1982 a).

Kuva 27. Tenojoen kokonaislohisaaaliin prosentuaalinen jakautuminen kalastustavoittain ja kalastajaryhmittäin Suomessa vuonna 1982.

Paikkakuntalaisten kalastajien äkillinen huoli virkistyskalastajien saamasta lohimäärästä on sekä aiheellinen että aiheeton. Huoli on aiheellinen siksi, että virkistyskalastajien viemän lohen osuus on vuodesta 1975 lähtien ollut lähes vakio (maksimi 57,2 % vuonna 1978 ja minimi 42,2 % vuonna 1982). Aiheellinen siksi, että paikkakuntalaisten perinteisten kalastustapojen katsotaan menettävän kalataloudellisen merkityksensä virkistyskalastuksen vuoksi. Vaikka virkistyskalastajien saaman lohisaaaliin suhteellinen osuus on neljän viimeisen vuoden aikana ollut keskimäärin 45%, on absoluuttinen lohisaaali ollut kasvamassa. Kehitys ilmaisee sen, että myös paikkakuntalaisten kalastus on tehostunut (kuva 28).

Kuva 28. Tenojoen lohisaaaliin kehittyminen kalastajaryhmittäin vuodesta 1973 lähtien Suomessa ja Norjassa.

Virkistyskalastuksen ja paikkakuntalaisten ammatti- ja kotitarvekalastuksen kulmakivi on niiden sopusointuisessa yhteensovittamisessa. Puolet utsjokelaisista oli vuonna 1982 tehdyn tiedustelun mukaan sitä mieltä, että voimakkaasti lisääntynyt virkistyskalastus haittaa jo paikkakuntalaistenkalastuksen harjoittamista. Paikkakunnan kalastajat ovat kokeneet, että Tenojoen sääntömuutokset ovat rajoittaneet ensisijaisesti perinteistä lohen pato- ja verkkokalastusta vähentämällä viikottaista sallittua pyyntiaikaa, kun samalla virkistyskalastusta on hetkellisesti rajoitettu vain lupamaksuja korottamalla.

Norjan pohjoisosissa, Finnmarkissa paikallisen väestön kalastus-oikeutta pidetään yllä mm. siten, että ulkopaikkakuntalaiset saavat kalastaa ainoastaan 5 kilometrin vyöhykkeellä valtateiltä ja saalis on kiintiöity. Eri lohijoille on laadittu omat kalastussääntönsä eikä rajajoissa (Paatsjoki, Vuoremijoki ja Tenojoen sivujoet) saa ulkomaalainen kalastaa lainkaan.

Osalle utsjokelaisista on säilytetty lohenkalastukseen liittyviä erioikeuksia. Tenojokilaaksossa vakinaisesti asuvat henkilöt, joilla on kantatilan perustamisen yhteydessä annettu oikeus kalastaa lohta, voivat käyttää pyyntiin patoa, kulkutusverkkoa (= ajoverkkoa), seisovaa verkkoa tai nuottaa. Kaikilla paikkakuntalaisilla maanomistuksesta riippumatta on niinikään oikeus kalastaa vavalla ja vieheellä rannalta niin, ettei siihen sovelleta niitä alueellisia rajoituksia, jotka koskevat ulkopaikkakuntalaisia virkistyskalastajia.

Ikimuistoinen patokalastus nykyaikaisia verkkoja käyttäen on tuloksellista. Keväällä sallittu kulkutuskalastus on tehostunut kalastajien lukumäärän lisääntyttyä sekä Suomen että erityisesti Norjan puolella jokisuussa. Lisäksi perämöötörin käyttö on nopeuttanut kulkutuskalastusta. Aiemmin vene sauvottiin ylös.

Ilmoitettuihin saalismääriin ja kalastajaryhmien väliseen vertailuun on suhtauduttava varovasti, kun tutkimuksen yhteydessä ei ole ollut mahdollista tarkistaa kalastajien antamien saalistietojen paikkansapitävyyttä.

Kriittinen suhtautuminen virkistyskalastukseen ei johdu ainoastaan siitä, että paikkakuntalaiset kokevat sen oman lohisaaliinsa vähenemisenä, kalastuksen häirintänä tai osattomuutena turistikalastajien tuomien rahojen jaossa, vaan perimmäinen ongelma voi olla eettis-kulttuurinen (GORTER 1981). Ylimuistoisesti saamelaiset ovat kalastaneet tiettyillä järvillä tai joenosuuksilla hyvin rajatusti. Ajanmyötä perheille ja suvuille on vakiintunut nautintaoikeudet eri kalastusalueille ja

näitä "kirjoittamattomia lakeja" on noudatettu tarkasti. Ulkopaikkakuntalaiset virkistyskalastajat voidaan kokea tunkeutujina yksityisvesialueille, vaikka nämä olisivatkin lunastaneet kalastukseen tarvittavat luvat.

8. Tenojoen virkistyskalastuksen kehittämisen- ja säätelemiskeinoja

Virkistyskalastuksen vähittäinen kasvu 1970-luvun puolivälissä Tenojoen kalastuspiirissä Suomen puolella tuli paikkakuntalaisille yllätyksenä, vaikka se ehkä olisi ollut ennustettavissa, koska myytyjen kalastuslupien määrät olivat jo muutaman vuoden aikana jatkuvasti lisääntyneet. Ulkopaikkakuntalaisten kalastushuippu oli vuonna 1975, jolloin virkistyskalastuslupia oli myyty 23 570 vuorokaudeksi.

Tenojoen virkistyskalastuksen ruuhkautuminen on lähinnä Suomen puoleisen jokiosuuden ongelma; kuitenkin liiaksi voimistunut virkistyskalastus voi paikoitellen haitata myös Norjan puolella asuvia paikkakuntalaisia. Vuonna 1982 Norjan puolella myytiin yhteensä 1 561 virkistyskalastuslupaa. Luvista 24,1 % oli ulkomaalaisille ja 75,9 % norjalaisille kalastajille (FERMANN 1982 b). Norjan puolella virkistyskalastajat ovat lähinnä Tenojoen alaosassa, Alakönkään ja Tana Brun välisellä alueella sekä Tenojokeen laskevissa sivuvesissä.

Norjalaisten oma virkistyskalastus suuntautuu koko maata ajatellen enemmän merialueelle kuin lohijoille tai muihin sisävesiin. Pohjois-Norjan virkistyskalastajat pysyvät hyvin usein omassa läänissään, koska ulottuvilla on useita hyviä kalastuskohteita (TEIGLAND 1979). Finnmarkissa on yli 50 jokea, joissa esiintyy lohta, meritaimenta ja merinieriää. Näissä joissa on ulkomaalaistenkin kalastus tietyin rajoituksin sallittua. Tenojoki on kuitenkin Norjan tärkein ja tuottoisin lohijoki.

Tenojoen kaltaista, kalataloudellisesti, kulttuurihistoriallisesti ja maisemallisesti yhtä merkittävää lohijokea ei Suomessa enää ole. Vähäisemmässä määrin virkistyskalastajat käyvät kalastamassa Näättämojoella, erityisesti sen Norjan puoleisella osuudella, mutta sillä ei ole ollut suurtakaan merkitystä Tenojoen kalastuspaineen helpottamiseksi. Näättämojoen Suomen puoleisen kalastusalueen sijainti on syrjäinen ja lohisaaliit heikkoja, mutta Norjan puolella virkistyskalastajien henkilökohtaiset lohisaaliit olivat GORTERin (1983) mukaan keskimäärin 5,3 kg (Tenojoen kalastajien henkilökohtaiset lohisaaliit olivat 3,7 kg).

Tornionjokeen saadaan tulevaisuudessa kalastusjärjestelyillä ehkä runsaammin lohta ja siellä voidaan silloin harjoittaa enemmän virkistyskalastusta.

Viime vuosina monille suomalaisille virkistyskalastajille ovat Finnmarkin lukuisat lohijoet olleet Tenojoen vaihtoehtoja. Norjaan menevät kalastajat vievät mennessään Utsjoellakin kalvattavia matkailutuloja, mutta toisaalta vähentävät osaltaan Tenojokivarren virkistyskalastusruhkaa. GORTERin (1983) mukaan vuonna 1982 Pohjois-Norjassa Finnmarkin vesillä kalasti 2 416 ulkomaalaista henkilöä, joista suurin osa (80 %) oli suomalaisia.

Joissakin tapauksissa, kuten Näätämönjoella Suomen puolella, paikallisen kalastuksen turvaamiseksi osa virkistyskalastajista ohjataan vaihtoehtoisesti retkireitille, jonka varrella on kalastusmahdollisuuksia.

Hyvin todennäköisesti Tenojoen virkistyskalastajat eivät ole tulleet vaeltamaan tai eräretkeilemään, vaan he ovat tulleet kalastamaan suurta lohta, jolloin tunturivesien taimenet, harjukset tai nieriät eivät houkuttele vaivalloisten taipaleiden taakse. Toisaalta viime vuosina Utsjoen kunnan alueelle ei ole myyty kalastuslupiakaan tunturivesille, kahta retkireittiä lukuun ottamatta. Vaihtoehtoisia virkistyskalavesiä valittaessa on kiinnitettävä huomiota niiden kalantuo-
tantesursseihin, sijaintiin liikenteellisesti ja maasto-olosuhteisiin yleensä (TOIVOKOSKI et al. 1976). Näitä kalastusmahdollisuuksia tulisi tarjota niille matkailijoille, jotka eivät ole kiinnostuneita yksinomaan lohenkalastuksesta.

Virkistyskalastuksen aiheuttaman haitan määrää paikallisen väestön kalastukselle on vaikea arvioida. Todennäköistä kuitenkin on, että Tenojokivarsi nykyvarustetasollaan on kantokykynsä ylärajalla ja eräillä alueilla ruuhka-aikana ylittänyt sen. Joenvarsimaisema suosituimmilla alueilla puhuu puolestaan, sillä heinäkuisen ruuhkan mentyä virkistyskalastuksen jälkiä on runsaasti havaittavissa. Kulutuksen merkit ovat tunturiluonnossa kauan näkyvissä. Virkistyskalastus voi olla myös hyvin tilaa vaativaa ja monesti rauhanhakuisena se kuluttaa rantaympäristöä laajemmalla alata kuin muu vedenkäyttömuoto (BARTH 1969). Ulkopaikkakuntalaiset eivät usein tiedä Tenojoen kalastuksen "herrasmiesta-
poja", vaan opettelevat niitä vasta joella. Etenkin virkistyskalastajajärjestöillä on tässä tehtäviä sekä virkistyskalastajien että majoitus- ja kalastuspalveluja myyvien yrittäjien neuvonnassa.

8.1. Paikkakuntalaisten vaikuttamiskeinoja virkistyskalastuksen säätelemiseksi

Jo tällä hetkellä paikkakuntalaisilla olisi mahdollisuus säädellä Tenojoen virkistyskalastuksen laajuutta. Kalastuspiirin jokiläaksoissa vakinaisesti asuvilla henkilöillä (sekä vuodesta 1983 lähtien sellaisilakin muualla asuvilla henkilöillä, joilla on perintönä saatu kalastusoikeus), on yksinoikeus kalastuksessa käytettävien veneiden rekisteröintiin. Koska suurin osa virkistyskalastajista (62,6 % vuonna 1982) kalastaa ainoastaan veneestä, ja nimenomaan veneestä tapahtuvan virkistyskalastuksen on katsottu aiheuttavan ajoittaista alueellista kalastuksen ruuhkautumista, voisivat em. henkilöt itse, jos niin haluaisivat, säädellä kulloinkin joella olevien lohensoutajien määrää.

Kesän alussa vuonna 1982 Tenojoen kalastuspiirin alueella Suomen puolella oli rekisteröitynä 730 kalastusvenettä. Koska kalastuksessa käytettävien veneiden lukumäärää ei ole rajoitettu, saattaa yksityisellä paikkakuntalaisella olla nimissään useitakin veneitä. Vuonna 1982 maksimaalinen venemäärä yhdellä henkilöllä oli 18 kappaletta.

Usean veneen omistus ja rekisteröiminen viittaa veneenvuokraukseen ja on palveluammatin harjoittamisen huomioon ottaen välttämätöntä. Todennäköisesti jo kolme venettä omistava ruokakunta harjoittaa jossain määrin vuokrausta. Näitä ruokakuntia Utsjoen kunnassa oli 74 kappaletta. Yhteensä kalastuspiirin alueella Suomen puolella oli 295 ruokakunnalla veneitä rekisteröitynä (NIEMELÄ & NIEMELÄ 1982).

Tilanne veneenvuokraajien ja muiden paikkakuntalaisten välillä on ristiriitainen, sillä veneisiin investoineet haluaisivat mahdollisimman nopean kuoletuksen sijoituskohteelleen ja muut haluaisivat rauhoittaa omaa kalastustaan.

Paikkakuntalaisten tarjoamien lohenkalastuspalvelujen edelleenkehittäminen johtaisi järkiperäisempään virkistyskalastukseen. Tällä hetkellä eri palvelujen tarjonta on kuitenkin vielä järjestymätöntä, mikä heijastuu mm. hintatason kirjavuutena. Kalastuspalveluita tarjoavien olisi tulevaisuudessa kannattavaa keskittyä esim. "lohipaketin" markkinointiin. Pakettiin sisältyisi majoituksen ohella vene, valinnan mukaan soutupalvelua ja mahdollisesti maatila- tai porotilamatkailun tapaan ruokailumahdollisuus. Utsjoen matkailuhotelli tarjosi jo kalastuskaudella 1982 omaa lohipakettiaan.

Seuraavassa esitetään laskelmat siitä, mitä Tenon lohenkalastus olisi vuonna 1982 tuottanut Suomen puolella, mikäli

- (1) Utsjoen kunnan paikalliset kalastajat saisivat virkistyskalastajien viemän lohisaaliin (= 22 250 kg) oman osuutensa (32 285 kg) lisäksi. Paikkakuntalaisten kokonaislohisaalis lisääntyisi 73,5 %.

Tenojoen Suomen puoleisen lohenkalastuksen tuotto:

$$52\,535\text{ kg} \times 50\text{ mk/kg} = 2\,626\,750\text{ mk}$$

- (2) Kaikki joesta saatu lohi (= 52 535 kg) saataisiin virkistyskalastuksen saaliina. Tässä tapauksessa ko. lohisaaliin saamiseksi täytyy siihen uhrattujen ponnistelujen ja kustannusten olla 136,1 % suuremmat kuin nykytilanteessa. Virkistyskalastajamäärä olisi 14 250 edellyttäen, että paikkakunnan palvelujen kantokyky riittää,

Tenojoen Suomen puoleisen virkistyskalastuksen tuotto olisi:

kalastusmatkat	9 277 080 a)
majoitus	1 286 949 a)
elintarvikkeet	3 929 180 a)
muut tarvikkeet	1 718 340 a)
kalastusluvut	2 317 560
luvanmyyntipalkkiot	111 200
veneenvuokrat	1 123 360
soutupalvelut	780 310
soutajilta ostettu lohi	76 020
<hr/>	
Yhteensä	20 619 090 mk
Lohen arvo	2 626 750 mk
<hr/>	
Yhteensä	23 245 840 mk

a) vain ensisijaisten lohenkalastajien kustannuksia.

8.2. Toimenpide-ehdotukset, jotka vaativat kalastussäännön muutoksen tai Suomen ja Norjan viranomaisten yhteisen päätöksen

8.2.1. Kalastuslupien muutokset

Jo 1970-luvun lopulla Tenojoella kävi niin runsaasti virkistyskalastajia, että lupahintoja oli korotettava 25 markasta 40 markkaan, minkä toivottiin vähentävän kalastuspainetta. Korotus tehoi tuolloin ainoastaan yhden kalastuskauden ajan. Mahdollisista lupahintojen korotuksista päättävät Lapin lääninhallitus ja Finnmarkin fylkesman yhdessä.

Nykyisellään virkistyskalastusluvan voi ostaa oman valinnan mukaan enintään kymmenen vuorokauden ajaksi ja luvan voi lunastaa useissakin erissä. Vuorokausimaksu on aina sama. Tulevaisuudessa voitaisiin ohjata virkistyskalastusta lupamyyntimenettelyn yhteydessä pitkäjännitteisemmäksi, esim. korottamalla yhden ja kahden vuorokauden luvan hintaa ja toisaalta myymällä edullisempaa viikkolupaa. Näin joelta ehkä karsiutuisivat eniten häiriötä aiheuttavat kokeilijat ja ohikulkijat, jotka käyttävät kunnan palvelujakin pitempiaikaisia kalastajia vähemmän.

Kesäkaudeksi myytävälle kalastuslupamäärälle voitaisiin asettaa raja siten, että kalastuspaine jakautuu tasaisesti koko kalastuskaudelle. Jotta kyseisellä rajoituksella saataisiin toivottu tulos, olisi lupamäärä kiintiöitävä viikkokohtaisesti. Käytännössä menettely olisi ehkä hankalaa, koska ulkopaikkakuntalaisille virkistyskalastajille on mahdotonta etukäteen tiedottaa kulloinkin jäljellä olevista luvista. Toisaalta lupien kiintiöiminen voisi johtaa niiden ennaltavaraamiseen, mikä sinänsä merkitsisi suunnitellumpaa kalastusmatkaa.

8.2.2. Kalastusajan muutokset

Lunastettu virkistyskalastuslupa on voimassa 24 tuntia vuorokaudessa ja kalastusvuorokausi alkaa klo 19.00. Paikkakunnalla on keskusteltu mahdollisuudesta rajoittaa ulkopaikkakuntalaisten lohenkalastusta esimerkiksi 12 tuntiin kalastusvuorokaudessa ja rajoitus koskisi nimenomaan vain veneestä kalastamista. Mikäli lyhennetty kalastusaika säädettäisiin alkavaksi esim. aamulla kello 7.00 ja päättyämään kello 19.00, voisivat paikkakuntalaiset kalastaa rauhassa yöajan. Lohen ottavuus on luultavasti samanlaista päivällä ja yöllä; yökalastusta puoltaa kuitenkin vähäisempi tuulisuus.

Mikäli ulkopaikkakuntalaisen virkistyskalastajan sallitaan kalastaa veneestä vain päivätuntien ajan, on odotettavissa, että he ovat tiiviisti tuon sallitun ajan joella, ja näin kyläkeskusten tarjoamat kauppapalvelut jäisivät käyttämättä ja kalastajat tulisivat kuntaan entistä omavaraisempina. Muunlainen ajallinen rajoittaminen ei ehkä helpota ruuhkatilanteissa eikä paranna paikkakuntalaisten kalastajien asemaa.

Tenojoen kalastussäännössä määrätään yksi täydellinen rauhoituspäivä, jolloin kukaan ei saa kalastaa. Eräiden utsjokelaisten kalastajien mielestä virkistyskalastusongelman osittaisratkaisu olisi paikkakuntalaisille omistettu yksi virkistyskalastajaton kalastuspäivä viikossa.

Ulkopaikkakuntalaisten suunniteltu kalastuskieltopäivä olisi mahdollisesti maanantai-illasta tiistai-iltaan. Rauhoitusehdotus on sikäli hyvä, että tuolloin viikkorauhoituksen jälkeen utsjokelaiset saisivat rauhassa asettaa padot sekä verkot pyyntiin ja jatkaa etuoikeutettua kalastusta lohta soutaen. Lisärauhoidus kasvattaa luultavasti painetta seuraavalle päivälle. Ko. rajoituksen yhteydessä voisi kuitenkin säilyttää ulkopaikkakuntalaisten rannaltakalastusmahdollisuuden.

8.2.3. Kalastuspaikka

Kalastussopimuksen 7. artikla kuuluu: "Mikäli kalakantojen tila ja kalastuksen harjoittaminen niin vaatii, voivat Lapin lääninhallitus ja Finnmarkin fylkesman yhteisesti päättää, että valtakuntain rajana olevassa vesistönosassa kalastusalueen jokilaaksojen ulkopuolella asuvien henkilöiden kalastusta vavalla ja vieheellä rajoitetaan tiettyyn määrään lupia vuorokautta kohti tai että tämä kalastus kokonaan kielletään tarkemmin määriteltävien jokiosuuksien osalta".

Tältä pohjalta kalastuskuntien keskuudesta on tuotu esille halu rauhoittaa eräitä joenosuuksia kokonaan ulkopaikkakuntalaisten kalastukselta. Tällainen ehkä laajojenkin alueiden rauhoitus voisi toteutuksessa aiheuttaa joen muiden osien entistä suuremman ruuhkautumisen ja sallituilla kalastusalueilla lisääntyntä edestakaisveneilyä.

Välitysratkaisuna virkistyskalastusta selkiinnytetessä esitettyjen rajoitusten ohella voi olla se, että veneestä kalastajien määrää vähennetään lisäämällä kalastusalueita rannalta kalastaville. Tällöin paikallinen ruuhka tasoittuisi ja lohensoudulle tulisi kilpailukykyinen kalastusmuoto. Etenkin kirkonkylän kalastuskunnan alueelle kaivattaisiin uusia kalastusalueita. Lisäksi kalastus rannalta säännönmukaisilla kalastusvälineillä on vähemmän vahingollista lohikannoille.

8.2.4. Rajoitusten valvonta

Pyrittäessä rajoittamaan kalastusta on pidettävä mielessä, että annettu säädöksiä on pystyttävä myös valvomaan. Lisärajoituksista seuraa luonnollisesti myös rasitteita kalastuksen valvonnalle. Edellä esitettyistä rajoittamistavoista hankalimmin valvottavia olisivat joen erillisrauhoidusalueet. Alueiden osoitus maastomerkillä tässä yhteydessä on välttämätöntä, sen lisäksi tulee lisätä kaikinpuolista virkistyskalastajien neuvontaa.

9. Tiivistelmä

Tenojoen kalastuspiirin alueella Suomen puolella tehtiin vuosina 1981 ja 1982 virkistyskalastustusselvitys, jolla selvitettiin kalastajien määriä, kalansaaliita, majoittumista, kalastustapoja sekä rahan käyttöä eri kohteisiin Utsjoen kunnan alueella.

Utsjoen kunnan alueella on kesäaikana myös muita matkailijoita, jotka majoittuvat jokivarteen, ostavat lohta kaupoista ja kalastajilta sekä ehkä kalastavat metsähallituksen kalastusalueella Utsjoen Mantonkoskessa tai retkireitillä. Näiden matkailijoiden ja kalastajien käyttämät rahamäärät eivät ole mukana tässä selvityksessä.

Vuonna 1981 lunasti 5 742 henkilöä kalastusluvan Tenojoen kalastuspiirin alueelle ja vuonna 1982 heitä oli 7 129. He kalastivat edellisenä vuonna 16 859 ja jälkimmäisenä vuonna 19 690 vuorokautta.

Kalastuslupia lunastettaessa suosittiin lyhytaikaisia lupia ilmeisesti siitä syystä, että ennakoitiin kalastuksellisten olosuhteiden päivittäinen muuttuminen.

Virkistyskalastajista n. 40 % oli Lapin ja Oulun lääneistä ja ulkomaalaisia oli n. 2 %. Suurin osa ulkomaalaisista oli ruotsalaisia. Keskimääräinen kalastuksen kesto oli noin 3 vuorokautta, eikä se ollut riippuvainen kalastajan kotipaikkakunnan etäisyydestä kalastusalueeseen nähden.

Tenojoelle tultiin ensisijaisesti kalastamaan lohta ja vähemmässä määrin vain poikettiin läpikulku- tai työmatkalla koettamaan kalaonnea (17,6 % vuonna 1982). Vuonna 1982 kalastajista 33,0 % oli ensikertalaisia, mutta yleensä Tenojoen kalastajat käyvät useina vuosina lohestamassa.

Lohta kalastettiin useimmiten veneestä (62,6 % vuonna 1982) ja kalastamaan tultiin yleisesti ryhmänä (78,5 %). Kalastuskustannuksia pyrittiin säästämään ja liikkumista joella helpottamaan tuomalla useimmiten oma venemoottori.

Läpikulku- tai työmatkalla olevat suosivat rannalta kalastamista ja heidän keskimääräinen kalastusaikansakin oli lyhyempi (1,54 vuorokautta vuonna 1982).

Soutupalveluja ilmoitti käyttäneensä 8,7 % vastanneista ja soudatettavista yli puolet (64 %) oli tullut ryhmänä. Tyypillisin soutajaa käyttänyt virkistyskalastaja oli Tenojokivarressa olevan joko oman tai yhtiöiden lomanviettopaikan käyttäjä, joka useimmiten asui maksuttomasti.

Vuonna 1982 soutupalveluja käytettiin eniten (52,1 %) kirkonkylän kalastuskunnan alueella ja toiseksi eniten Outakosken kalastuskunnan alueella (20,2 %).

Heinäkuussa oli voimassa 62,9 % (56,6 % vuonna 1981) myydyistä kalastusluvista. Joella oli yhteensä eniten kalastajia täydellisen rauhoituspäivän jälkeen maanantai-illasta tiistai-iltaan.

Virkistyskalastajat pysyivät yleensä yhden kalastuskunnan alueella (83,4 % vuonna 1982 ja 84,2 % vuonna 1981). Molempina vuosina eniten kalastajia oli kirkonkylän kalastuskunnan alueella (38,2 % vuonna 1982 ja 39,6 % vuonna 1981).

Kokonaiskalansaaliista lohi muodosti suurimman osan (93,1 % vuonna 1982 ja 91,7 % vuonna 1981). Lohisaalis oli 22 tonnia (19 tonnia vuonna 1981), meritaimensaalis 2 tonnia (0,2 tonnia vuonna 1981) ja harjussaalis 1,3 tonnia (1,3 tonnia vuonna 1981).

Noin kolmasosa (32,5 %) virkistyskalastajista sai vuonna 1982 keskimäärin 6,3 kg painavan lohen. Huomattava osa (43,6 %) lohisaaliista saatiin vuonna 1982 kirkonkylän kalastuskunnan alueelta, mikä johtuu osaksi myös runsaammasta kalastajamäärästä.

Rannalta kalastaneet virkistyskalastajat saivat vuonna 1982 6 % virkistyskalastajien kokonaissaaliista.

Kilomääräisesti huomattavan osan (77,6 % eli 17 265 kg) virkistyskalastajien saamasta lohimäärästä muodostivat vuonna 1982 kolmen tai neljän merivuoden ikäiset lohet.

Käytetyn kalastusajan pidentyessä lohisaaliin saamisen todennäköisyys kasvoi tilastollisesti erittäin merkittävästi. Yhden vuorokauden kalastaneista 10,2 % sai lohisaaliin, mutta kymmenen vuorokautta kalastaneista jo 77,4 % vuonna 1982.

Vuonna 1982 virkistyskalastajista kalasti kolme vuorokautta tai lyhyemmän ajan 72,8 %, mutta he saivat 31,6 % kokonaислоhisaaliista.

Keskimääräinen lohisaalis vuonna 1982 oli 1,13 kg kalastusvuorokautta kohden. Lohta saatiin samana vuonna 3,12 kg kalastajaa kohden.

Suurin osa kalastajista käytti vain yhtä majoittumistapaa, vain 6,4 % majoittui useammilla eri tavoilla. Maksuttomasti majoittui 56,6 %, maksullisesti 37 % ja molemmilla tavoilla 6,4 %.

Yleisimmin majoituttiin vuonna 1982 omaan telttaan (37,2 %) tai vuokramökkiin (36,8 %).

Vuonna 1982 virkistyskalastajien matkakustannukset edestakaisista matkoista Tenjoelle olivat keskimäärin 850 mk. Kaikkien virkistyskalastajien matkakulut Utsjoelle ja takaisin olivat yhteensä 6 089 110 mk.

Majoittumiskuluina maksettiin vuonna 1982 keskimäärin 87 mk henkilöä kohden ja yhteensä 618 480 mk jäi Utsjoen kuntaan.

Elintarvikekuluina virkistyskalastajat käyttivät vuonna 1982 keskimäärin 277 mk henkilöä kohden ja elintarvikkeita ostettiin Utsjoen kaupoista yhteensä 1 976 000 markan arvosta.

Muita kustannuksia tuli keskimäärin 139 mk virkistyskalastajaa kohden ja kuntaan jäi vuonna 1982 yhteensä 999 580 mk.

Virkistyskalastajat ostivat kalastuslupia vuonna 1982 1 028 710 markan arvosta ja saivat lohta 1 112 500 markan arvosta (keskimääräinen kilohinta 50 mk). Kalastuslupien ostoon käytettiin keskimäärin 138 mk. Täten kalastusluvan hinta vastaa hyvin saadun saaliin hintaa.

Veneenvuokrauskuluina virkistyskalastajat maksoivat vuonna 1982 yhteensä 475 770 markkaa, eli 66 markkaa henkilöä kohden. Tämän lisäksi soutupalveluista maksettiin 333 500 markkaa, mikä oli 47 markkaa kalastajaa kohden.

Virkistyskalastajat ostivat lohta yhteensä 8 347 kg Utsjoelta ja tästä kaupan osuus oli 1 875 kg.

Lohenostoon kaupasta ja kalastajalta käytettiin yhteensä 405 510 markkaa eli 61 markkaa kalastajaa kohden.

Tenojoen virkistyskalastajien keskimääräinen matkabudjetti vuonna 1982 oli 1 665 markkaa, mistä 51 % muodostui jo pelkästä matkasta edestakaisin.

Yhden lohikilon virkistyskalastusarvoksi vuonna 1982 on laskettu muodostuneen 266 markkaa.

Kirjallisuusluettelo

- AARSETH, T. 1982: Laksunger i sidebekker til Iesjåkka, Tanavassdraget. - Hovedoppgave ved Institut for naturforvaltning. - 57 pp.
- ADAMS, S. 1979: Segmentation of a recreational fishing market: A canonical analysis of fishing attributes and party composition. - Journal of Leisure Research 11: 2.
- BARTH, F. 1969: Models of social organization. - Royal Anthropological Inst. Occasional Paper No. 23, University Press. - Glasgow.
- BERG, M. 1964: Nord-Norske lakseelver. - 299 pp. Oslo.
- BJERKNES, V. 1978: Undersökelse av fiskebestanden i Iesjåkka, Tanavassdraget. - Rapport fra fiskerikonsulenten i Finnmark. - 29 pp.
- BJERKNES, V. & RIKSTAD, A. 1978: Fisket i Tanavassdraget i årene 1973-77. - Rapport fra fiskerikonsulenten i Finnmark. - 32 pp.
- EIFAC 1980: European Inland Fisheries Advisory Commission, 1980. Report of the Technical Consultation on the Allocation of Fishery resources. 11th Session. Stavanger. Norway.
- FERMANN, B. 1980: Fangststatistikk for Tanavassdraget 1980. - 4 pp. Moniste.
- 1981: Fangststatistikk for Tanavassdraget 1981. - 44 pp. Moniste.
- 1982a: Fangststatistikk for Tanavassdraget 1981. - 10 pp. Moniste.
- 1982b: Årsrapport fra undersøkelsene i Tanavassdraget i 1982. - 14 pp. Moniste. Vadsø.
- FERMANN, B., NIEMELÄ, E. & RIKSTAD, A. 1980: Årsrapport fra undersøkelsene i Tanavassdraget i 1980. - 6 pp. Moniste. Lakselv.
- GORTER, W. 1981: International de recreational fresh water fishing in northern Scandinavia: The northern Norwegian Province. - Directorater for vilt og ferskvannsfisk. Rapport 3. - 33 pp.
- 1983: Notat om utenlandsk fjellvannsfiske i Finnmark i fylke årene 1979-82. Vilt- och fiskeriforskningsinstitut. Fiskeriavdelning. - 8 pp. Moniste.
- HAMMITT, W. 1980: Outdoor de recreation: Is it a multi-phase experience? - Journal of Leisure Research 12: 2.
- HANSEN, O., HERMUNDRUD, I. & BJERKNES, V. 1975: Laksefisket i Tanavassdraget i 1973. Resultater av intervjuundersøkelser. - 35 pp. Monister. Lakselv.
- HINNERI, S. 1975: On the water chemistry of the Utsjoki River System, and its significance for the evaluation of edafic conditions in the drainage area. - Rep. Kevo Subarctic Res. Stat. 12: 1-24.
- KERA 1981: Kehitysaluerahasto. Lapin matkailun kehittämisohjelma v. 1982-1987. - 46 pp. Rovaniemi.
- Komiteanmietintö 1973: Matkailu-/porotaloustoimikunnan mietintö 1973: 123. - 79 pp. Helsinki.

- LOVIKKA, T. & RAJAKALLIO, R. 1983: Lapin läänin alueellinen kalatalous-suunnitelma. Osaraportti 3. Eräillä metsähallinnon virkistyskalastusalueilla Lapissa tapahtuvan kalastuksen merkityksestä matkailu- ja palveluelinkeinoille. - 32 pp. Luonnosmoniste.
- MANSIKKANIEMI, H. 1967: Geomorphological analysis of Pulmanki-Tana valley in Lapland. - Publicationes Instituti Geographici Universitatis Turkuensis 43, 27 pp.
- 1970: Deposits of sorted material in the Inarijoki-Tana river valley in Lapland. - Publicationes Instituti Geographici Universitatis Turkuensis 49: 1-63.
 - 1972: Flood deposits, transport distances and roundness of loose material in the Tana valley, Lapland. - Publicationes Instituti Geographici Universitatis Turkuensis 58: 15-23.
 - 1973: Morphology of the Utsjoki river valley and the uppermost shore line in the northernmost Finland. - Fennia 123: 1-29.
- MEK 1978: Suomen matkailun aluerakenne. - Matkailun edistämiskeskuksen julkaisuja. Sarja A, osa 14. - 75 pp.
- NIEMELÄ, E. & NIEMELÄ, M. 1982: Raportti paikkakuntalaisten kalastuksesta Tenojoen kalastuspiirin alueella Suomen puolella vuonna 1981. - Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos, kalantutkimusosasto. - 16 pp. Moniste.
- NIEMELÄ, E., NIEMELÄ, M. & FERMANN, B. 1983: Tenojoen kalastuspiirin vuosiraportti 1982. - Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos, kalantutkimusosasto. - 8 pp. Moniste.
- PEDERSEN, S. 1981: Glimt fra det engelske fisket i Tana på 1880-talet. (In: Daedno, Teno, Tana 1981. Tana historie og museumslag.)
- RIKSTAD, A. 1981: Elektrisk fiske i Anarjåkka og Iesjåkka i 1979 og 1980. - Foreløpig rapport fra fiskerikonsulenten i Finnmark. - pp. Moniste.
- STERKIN, I. 1978: Sportfiske masseidrott i Sovjet. Svenskt fiske. Organ för Sveriges fritidsfiskeres riksförbund, vd. 3.
- TEIGLAND, J. 1979: Friluftsliv - idretts- og mosjonsvanene i Norge 1970-74. - Oppland distriktshøgskole, Lillehammer.
- TOIVOKOSKI, O., JOENSUU, E., VALKEAPÄÄ, N.-H. & JALLI, I. 1976: Metsähallinnon kalataloustoimikunnan mietintö. - 33 pp. Helsinki.
- TOIVONEN, J. 1978: Tenojoen lohen kasvu ja ikäryhmäkoostumus. - Julkaisematon.
- TOIVONEN, J. & HEIKINHEIMO-SCHMID, O. 1979: Kalastus Tenojoen vesistöissä Suomen puolella. - Suomen kalatalous 49: 27-49.
- TUUNAINEN, P., NYLANDER, E., KITTI, J. & VALKEAPÄÄ, L. 1976: Kalastus Inarissa, Utsjoella ja Enontekiöllä. - 101 pp. Helsinki.

SISÄLTÖ

NIEMELÄ, E. ja NIEMELÄ, M.: Ulkopaikkakuntalaisten virkistyskalastus Tenojoen kalastusalueella Suomen puolella vuosina 1981 ja 1982. 70 s.

ISBN 951-9092-42-0
ISSN 0358-4623